HUR BOBARA ÄR VI?

Rapport från Sottunga

Februari 2023

KARTUTA
KYYAXSI

Sottunga

Karta över kommunens året runt bebodda öar

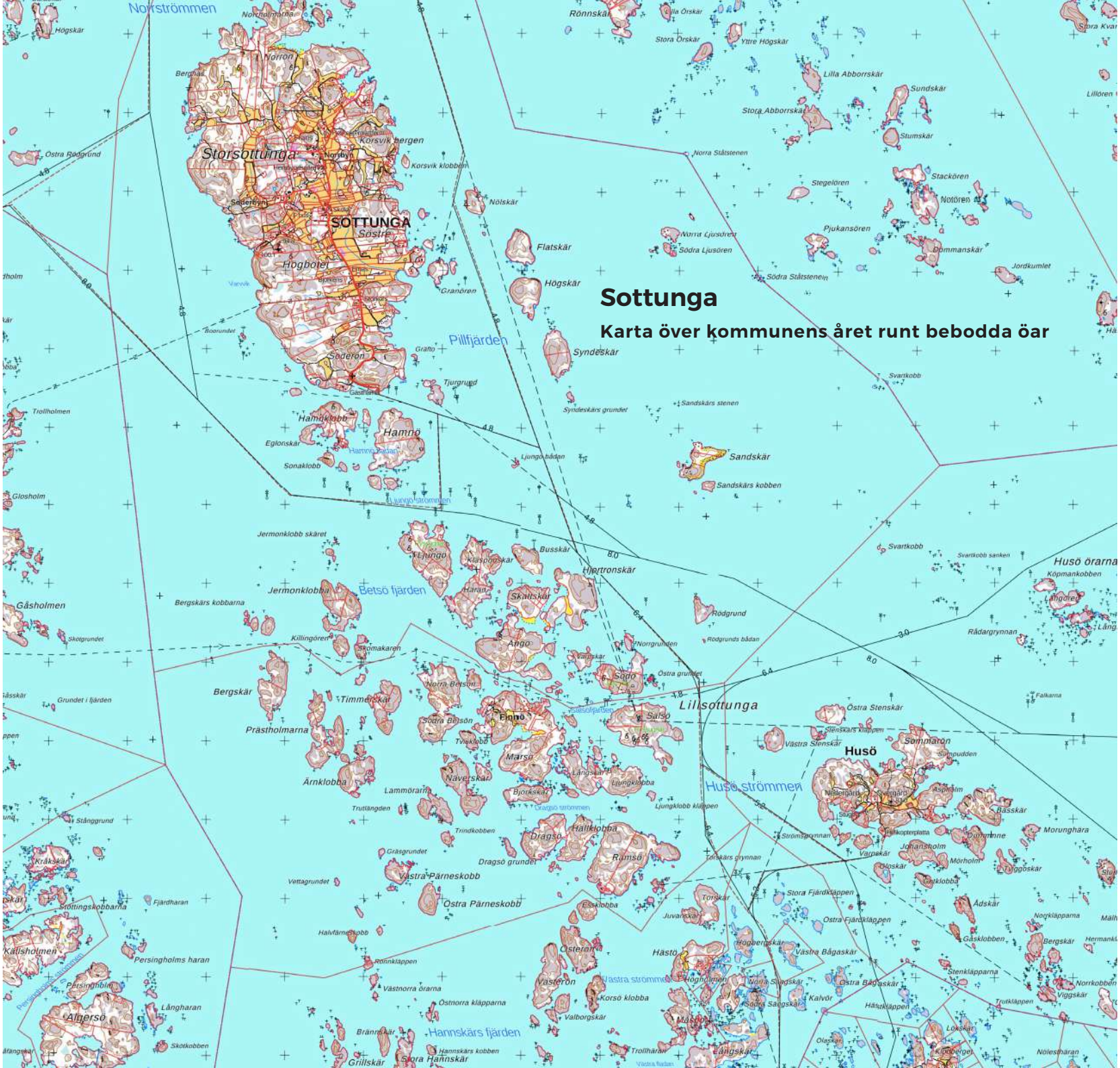

INNEHÅLL

Förord 5
Vår metod: bobarhet 6
Vårt arbetssätt: medborgarforskning 7
Område 1: Platsens identitet 8
Område 2: Ekosystem 12
Område 3: Färskvatten 16
Område 4: Energi 18
Område 5: Lokal ekonomi 23
Område 6: Offentlig service 27
Område 7: Välmående människor 30
Efterord 35
Källor 38

© Christian Pleijel och Skärgårdsinstitutet vid Åbo Akademi 2023

Metoden bobarhet är licensierad under Creative Commons vilket innebär att det är tillåtet att använda, sprida och arbeta med metoden på villkor att man anger att den ägs av Skärgårdsinstitutet vid Åbo Akademi och att man inte utan tillstånd använder metoden för att tjäna pengar.

Europeiska jordbruksfonden för landsbygdsutveckling:
Europa investerar i landsbygdsområden
Ålands landsbygdsutvecklingsprogram 2014-2020

FÖRORD

Vi på Sottunga har studerat vår bobarhet, det vill säga vad som påverkar människors vilja att bo på vår ö. Vi har försökt beskriva vårt samhälles attraktionskraft, både ur positiv och negativ synvinkel. Metoden som har använts är utvecklad på en ö, av öbor, för öbor, och låter oss öbor utföra större delen av undersökningen själva på ett nytt, nyfiket och nyanserat vis.

Vår studie har genomförts under perioden juni 2022 – februari 2023 som en del av projektet *Hur bobara är vi?*, beställt av Företagsam Skärgård och finansierat av Leader Åland.

Vi som bor på heltid, deltid eller fritid på Sottunga har samlat och lämnat uppgifter och data om öns ekonomi, ekologi och sociala liv. Vi har i stor utsträckning varit våra egna konsulter, utredare och upptäcktsresande. Vi har kartlagt öns identitet, befolkning, ekosystem, vatten, energi, ekonomi, service, hälsa och trygghet. Genom planering, möten, intervjuer, fältstudier, utredningar, enkäter och samtal har drygt hälften av oss som är bofasta invånare och några tiotal av de fritidsboende deltagit. Genom medborgarforskning har vi fått fram uppgifter som annars inte finns om ön, som inte syns och som inte kommer med i utredningar och beslutsunderlag.

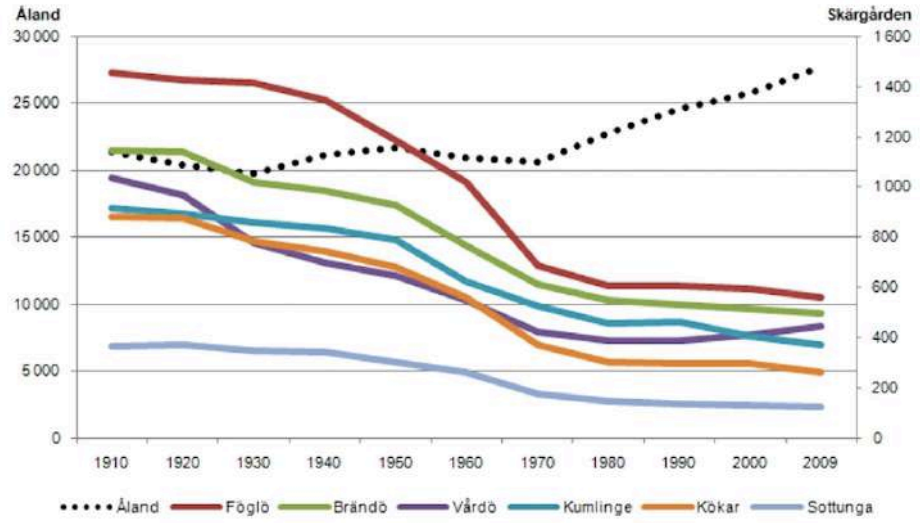

▲ Befolkningsutveckling 1910-2009 efter kommun, totalt och år i den åländska skärgården. Källa: ÅSUB

Studien är gjord att för att skapa en rättvis, nutida bild av Sottunga samhälle baserad på fakta. Studien är gjord utan tes, utan förutfattade meningar om vad som är bra och dåligt. Vi har hållit oss till fakta. När vi bett om åsikter har det varit från många personer vilkas synpunkter vi sedan sammanställt till en samlad bild, som inte visar vad enskilda anser.

Det är inte studiens uppgift att föreslå åtgärder. Bobarheten är vad den är, nu är det upp till kommunstyrelse och fullmäktige att besluta vad som kan och bör göras åt det som framkommit.

Ledare

FREDAG 17 AUGUSTI 2012

Allting förändras, ingenting består.

Pythagoras (Kajsa Cap-Ayn Cax)

Bättre trafik sägs vara räddningen för skärgården. Mycket lite tyder på att det stämmer.

FÖRE ÅNDRA VÄRLDSKRIGET Ingen landskapstrafik i egen regi.

1920 5,647 · 1930 5,209 · 1940 4,944 · 1950 4,531 · 1960 3,783 · 1970 2,785 · 1980 2,452 · 1990 2,415 · 2000 2,348 · 2011 2,219

1946 Motorfärjan Brändö köps in av landskapet och sätts in på Kumlinge-Brändö.

1947 Motorbåten Kökar köps in av landskapet och sätts in på Långnäs-Kökar.

1957 Landskapet låter bygga sina första färjor för Föglotrafiken.

1962 Vårdöfärjan Brändö sammanfogas Torsö-Vargata.

1965 Fjädern köps in som reservfärja, och vikarierar på Vårdö, Föglö och andra ställen.

70-TALET OCH 80-TALET Skärgårdstrafiken byggs kraftigt ut med nya rutter och nytt tonnage.

2012 Landskapsflottan består av: Viggen Alfågeln Dopplegen Spoven Grisslan Ärligan Gudingen Skiftet Fjädern Skärven.

Som den nedre kurvan visar har befolkningen i skärgården stadigt minskat. Samtidigt har skärgårdstrafiken byggts ut kraftigt, vilket framgår av den övre kurvan. Mycket lite tyder därför på att ännu mer trafik skulle vara lösningen på skärgårdens problem. Skon måste klämma någon annanstans. Källor: Åsub, museibyrån.

Turlistor i världsklass har inte stoppat avfolkningen

I DAG HAR skärgården den mest välutbyggda färjetrafiken i historien.

Ändå är befolkningen i skärgården den lägsta i modern tid.

Hur kommer det sig?

Förklaringen är tröttgen inte märklig.

Det som händer i den åländska skärgården är sämma sak som händer i svenska Norrland, finska Lappland, på gamla bruksorter i Europa, i den amerikanska Rostbältesområdet, på den indiska landsbygden och på ett antal andra ställen i världen.

ÖVERALLT FLYTTAR mekaniskov in till tätorter eftersom det är där jobben, utbildningsorna, kartärmarna finns. Det ha det utbyddet finns. Trenden är inte ny, flytten till städ har förgenfast världen i grunden under de senaste århundradena. Det är så att hle mänskorna vult att ha det, och på det sätt beta hur de skapat sig ett bättre liv på kuppen. Ätnjlinstinse är det så de uppfattar det själva, eftersom de vakt att stanna kvar och forsätta flytta in till tätortscorter i allt högre antal. Statistiken visdar dem.

Vi lever i dag längre, vi är friskare och vi är mantmjeitt sett rikare. Fördandse rdjl i det hle mänskligt utveckliggdrdnsse. Dem gör att människov trätftas, idöev mötts, att förutsig

grundas och att service kan drivas mur effektivt än om alla bor långt från varinndra.

FÖRBAAS femtio år sedan såg det ut på ett mycket annat sätt i skärgården, och på många mossvuxnande platser. Småskaliga jordbruk och fiske var den sälttkdara försörjnen. Man levde i rationer. Det fanns ett romantiskt hotom vav det ofta ett hårt liv.

Likaså är det sagt att den hle tiden lyste kommer tillbaka. Ingen näringsmiltstat och ingen taxfkmtinser kan skapa ett återtåg till hur det var, och frågan är hur många som vill ge ett sådant.

Inte heller har det uppstått något tillräckligt tydligt alternativ som gör att folkat i skärgården stannar kvar. De flyttar i stället till fasta Åland. Mönstrarna alltså vidare ut i världen.

De vill ha ett annat liv.

NÄR SKÄRGÅRDSKOMMUNERNA i sina nattistrevna blå-vita spiken i kistans fiv skärgården gör de det dåtfiv attfiv gör inut uttmanningen mjlnden fiv skärgården. Men i grunden hmvilar det om mycket mur tjänstgörande säker.

Om det varit så enkelt att man kan styra det här med hjälp av landskapstrafikens tillfabetlies boende skärgårdens befolkhtlitg tnsdev tamaste årtiondets ha fikat drömmiskt. För kommunikationorna har på alls sätt tvecklingen gått åt mokt monsatt hält.

Före andra världskriget fanns ingen landskapstrafik alls till skärgården. Mön fack ta eqeru hår. Ändå upplevde befolkningsenomsiiga.

DET HÄR var att samsbandet mellan antal skärgårdsbor och antal färjor är vagt. Det är inte den dåg extra kvällgöv om Lisa, 16, kommer att bo kvar i Brändö eftersom det inte finns tillräckligt med ungdomar i Kumlinge som avhemkomtmunnov. Det är Kumlinges förmåga att på sikt erbjuda lösnchanser som kan mätta sig med vad Mönsterhamn och Stockholm har att ge.

I dem matchen är det per definitiom tuffare fiv Kumlinge att hävda sig.

Utflyttningen är inte en frågd av tvåmrbanisnerstpolitik, den är ett led i en normal hela vikdden inklusive Åland.

I den mån trafiken påverkat kmgmnan rennav spekulera i om den inte med att den ständigt byggts ut har det hävg lätmse att bo på mmnan ort och snabbt kmnma tillbaka till stugot och slikt över bnägot.

DEN SMÄRTSAMMA frågn som allt det här vikdng, och som regeringen tagit sig mod att ställa, är när man ska acceptera den nya vrvkkgbnten och rätta serviceen efter den.

Ingen beslutsfattare vill stäcka lmnpor i skärgården. Ind det handlar om är i sälkket att hjitta en nivå som är rimlig utgdende från dngens situation och hushålla med skattemedel på ett ansvarsfull sätt. Om skärgården bnde vuxit, ja då hade det i snälligt kanske varit aktuellt att bygga ut trafiken.

Men så är inte fallet.

I sälldet är det andra delar av Åland som vänny.

Det är då med tanke på helheten kuappaat försvarbart att fortsätta på exakt samssa sätt med sjötrafiken samtidigt som vägbyggnamlet på Ålnnd gå Åland alär stilla.

TIDERNA förändras.

De hur redan förändrats i skärgården, nu förändrns de också i landskapstrafiken. Det betyder en omställning, mnn det är ät inne det som kmmmer att avgöra skärgårdens framtid, utan andra saker – särskilt den stora, viktiga mnn svåra frågnn om vad mnn ska hva på i skärgården i morgon.

NIKLAS LAMPI

Utflyttningen är inte en frågd av tvåmrbanisnerstpolitik, den är ett led i en normal hela vikdden inklusive Åland.

Det är då med tanke på helheten kuappaat försvarbart att fortsätta på exakt samssa sätt med sjötrafiken samtidigt som vägbyggnamlet på Ålnnd gå Åland alär stilla.

ÅLAND

▲ Ålandstidningens chefredaktör Niklas Lampi skrev i augusti 2012 att befolkningen i skärgården stadigt minskat trots att skärgårdstrafiken byggts ut kraftigt. ”Mycket lite tyder därför på att ännu mer trafik skulle vara lösningen på skärgårdens problem. Skon måste klämma någon annanstans.” I bobarhetsstudien går vi igenom 45 olika indikatorer för att hitta var skorna klämmer.

VÅR METOD: BOBARHET

Det har sina utmaningar att bo på en ö i skärgården. Om det ska gå måste ön vara bobar: de som är födda och uppvuxna på ön ska vilja bo kvar eller vilja flytta tillbaka när de skaffat familj. Nya familjer ska fylla på samhället, det behöver finnas barn i skolan, det behövs arbete, bostäder, förbindelser, service och trygghet. Är ön inte bobar har den ingen bärkraft och ö-samhället kommer att fortsätta föråldras och avfolkas.

På Åland byggdes skärgårdstrafiken ut på 70- och 80-talen för att hejda den avfolkning som pågått sedan 1910, då 5 803 personer bodde året runt i skärgården. Ändå har avfolkningen svagt men stadigt fortsatt efter 1970 och var 2 068 bofasta år 2020.

För att söka andra svar på varför skärgården avfolkas mätte man på Kökar våren 2020 hur ***bobart*** samhället är. Med hjälp av en student från Hanken och fullmäktiges ordförande gjorde man upp ett system med 45 indikatorer på sådant som konkret och lokalt påverkar öns attraktionskraft för folk och företag. Visst förstod man att trafiken är viktig, men vad mera påverkar Kökars bobarhet?

Svaren på de 45 frågorna letade kökarborna själva fram eftersom det saknas rättvisande statistik. ”Det finns för lite folk på småöar”, säger statistikerna, som vill ha tusentals människor att skicka enkäter till och räkna på. De har fel: det är gott om folk på små öar, fast de flesta bor inte där året om och statistiken missar alla dem som vistas på ön kortare tid och på olika sätt använder ön.

Därför måste öborna bli sina egna forskare och själva ta fram rättvisande befolkningstal. Det är viktigt ty de talen är sedan basen för att rätt dimensionera öns vattenförsörjning, avlopp, trafik och elnätets kapacitet, liksom de är grunden för delaktighet, trygghet, inkomster och hälsa.

De tre skärgårdskommunerna Föglö, Kumlinge och Sottunga har nu, på initiativ av Företagsam Skärgård, parallellt och samtidigt gjort varsin studie av sin respektive bobarhet. De har utgått från Kökars modell som sedan har utvecklats av Skärgårdsinstitutet vid Åbo Akademi där det finns en handbok i bobarhet https://www.abo.fi/centret-for-livslangt-larande/siaa-bobarhet/habitability-handbook/ på svenska, finska och engelska.

Vi har på Sottunga gått igenom de sju områden som ingår i en studie av bobarhet: öns identitet, ekosystem, vatten och avlopp, energi, lokal ekonomi, samhällsservice och välmående människor. Inom dessa sju områden har vi givit var och en av de 45 indikatorerna ett värde 1-4, där 1 (rött) är sämst och 4 (grönt) är bäst.

I slutet av rapporten, på sid 36, har vi lagt in värdena i ett cirkeldiagram med alla indikatorer ordnade i sina sju områden. Den är vår samlade bild av Sottungas bobarhet, med styrkor och svagheter.

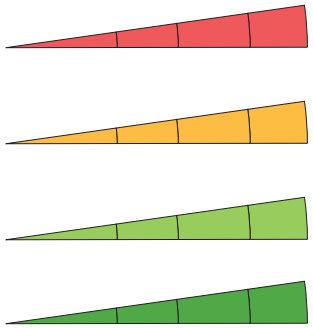

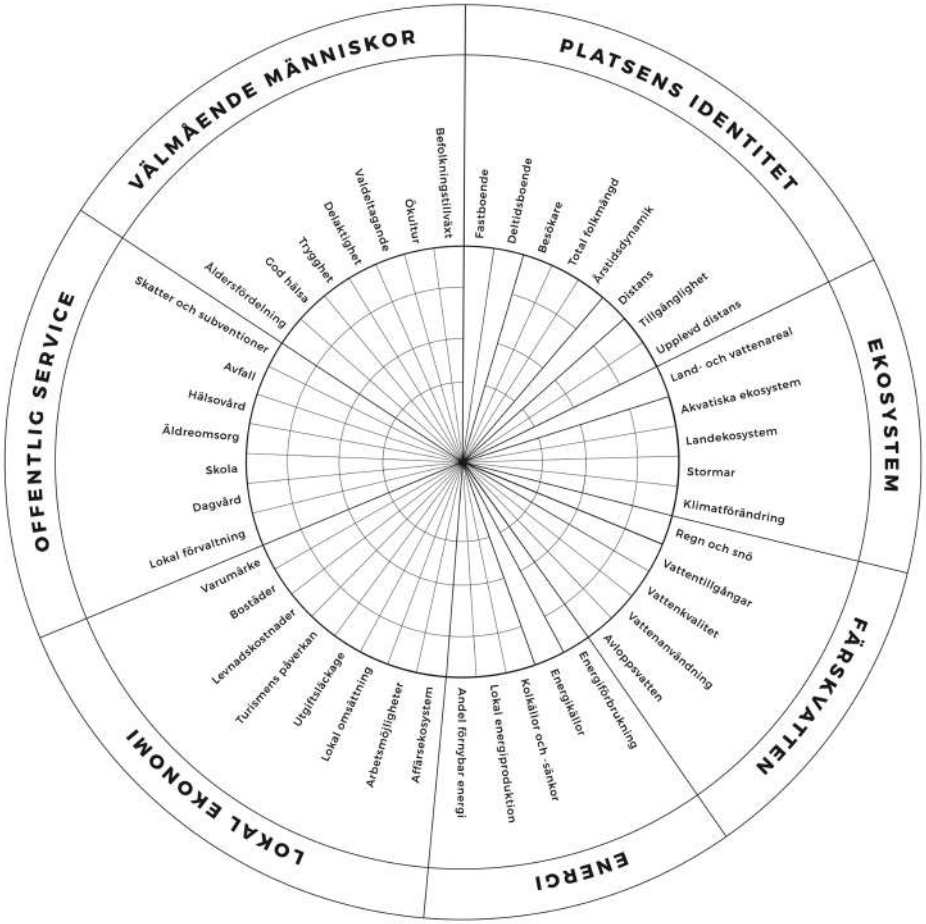

VÅRT ARBETSSÄTT: MEDBORGARFORSKNING

Att öborna själva tar fram uppgifter om hur det står till kallas medborgarforskning, på engelska citizen science. Det innebär vanligtvis att forskare tar hjälp av allmänheten för att observera växter, inventera djur och natur. Ett exempel är Galaxy Zoo (https://www.zooniverse.org/projects/zookeeper/galaxy-zoo/) där amatörer hjälper astronomer att klassificera bilder av galaxer. Ett annat exempel är Louisiana Bucket Brigade (https://labucketbrigade.org) i USA där medborgare mäter luftkvalitet kring oljeindustrins anläggningar och använder resultaten för att påverka beslutsfattare. I Sverige räknar tusentals medborgarforskare i slutet av januari varje år småfåglarna hemma på gården.

I en studie av bobarhet är det så att medborgarna gör det mesta jobbet och tar hjälp av forskare, när och där det behövs. Utan sottungabornas medverkan finns det helt enkelt inte tillräckligt med data och uppgifter om hur många som egentligen vistas på ön för att kunna räkna ut om vatten- och energisystemen är rätt dimensionerade. Utan vår kunskap är det svårt att beskriva tillståndet för ejder och örn, gädda och strömming, hur blåstången mår, liksom förekomsten av fjärilar och vilda växter på land. Öbor, vandrare, fiskare, jägare, tillsynsmän, ornitologer har hjälpt till. Med enkäter, samtal och intervjuer har vi fått insikt i den lokala ekonomin liksom i det sociala systemet, hur vård och omsorg fungerar och upplevs, och hur vi tycker att vi mår.

Egentligen borde vi använda det finska ordet tutkia som både betyder undersöka och forska. Tutkia kan också vara att utreda, observera, inspektera, kontrollera, kolla, genomsöka, utreda, förhöra, syna, söka, studera, rannsaka och visitera. Ett bra ord för att beskriva vad vi medborgarforskare gör!

Medborgarforskare är interna kunskapskällor med kunskap om ön som kommer utav att vi har gått i livets skola, alltså lärt oss så som man gjorde förr: genom erfarenhet, praktik och samarbete, genom att lyssna, iaktta och ta efter. Vi har förstås också gått i vanliga skolor och lärt oss på de vanliga, mer formella sätten med skolade lärare, böcker, läxor, betyg och nätets oändliga bibliotek.

Kunskapen om Sottunga kan emellertid bara delvis hittas i böcker och hos Google. Vi har varit ett medborgarforskningslag som har bestått av halva befolkningen på ön. I detta lagarbete har många engagerat sig och tillfört sin kännedom om förhållandena på ön. Utan oss hade studien haft ett helt annat innehåll och värde.

Det finns också externa kunskapskällor: forskare och studenter som ägnar sin klokskap och systematik åt ö-frågor utan att vistas mer än tillfälligt på ön, konsulter och tjänstemän som utrett tekniska och sociala frågor mestadels på distans, författare och konstnärer som skrivit om och målat av ön under kortare eller längre perioder, journalister som har följt öns utveckling och gjort reportage. De finns angivna i källförteckningen.

Vi har stor respekt för de externa källornas kunskap och utblickar och har tagit dem till vara, utan att låta dem ta över. Med uppmärksamhet och noggrannhet har vi sammanfört dem med de interna kunskapskällornas insikter och inblickar i den egna bobarheten.

Studien har inledningsvis koordinerats av Henrik Albertsen och därefter av Christian Pleijel. Arbetsgruppen har bestått av kommunsekreterare Kennet Lundström, kommunstyrelsens ordförande Björn Rönnlöf samt konsulten Rose-Marie Hellén, öbo från Vinön i Sverige.

Tack till Anders Källgård, Sten Eriksson, Kenth Häggblom, Micke Larsson, Paulina Rytkönen, Pia Prost och Cecilia Lundberg som med sina djupa kunskaper om bebodda öar, skärgårdssamhällen, bobarhet, statistik, hållbarhet och forskningsarbete har granskat vad vi har gjort och vad vi har funnit.

Tack till Airi Pettersson, Satu Numminen och Michael Sundblom för idéer och inspel från deras parallella studier av Kumlinge och Föglö.

Tack Agneta Wackström, Anna Hildén och Henna-Mari Koski vid Företagsam skärgård, samt Madelen Ahlgren och Gunilla Ponthin vid Kökar kommun.

OMRÅDE 1: PLATSENS IDENTITET

Det är människorna och den geografiska platsen som ger Sottunga dess identitet. Människorna har format landskapet och de har formats av det. I studier av bobarhet ägnar vi inte så mycket uppmärksamhet åt historia eftersom de flesta öar likt Sottunga har rika beskrivningar av hur det var förr. En studie av bobarhet har fokus på hur det är nu, så att vi kan ta beslut om vår framtid.

Genomgången av öns identitet inleds med den nutida befolkningen på Sottunga och hur kraftigt den växlar med årstiderna. Likt stannfåglar och flyttfåglar finns det flera populationer, vilket gör öar annorlunda – mycket annorlunda – än städer och byar.

Den fortsätter med geografiska platsen som är unik eftersom en ö är ett stycke land omgivet av vatten. Det skiljer också öar från byar och städer och påverkar tillgängligheten till det vi alla har behov av nu och då, så som sjukvård, butiker, kultur, polis, post och idrott. Vi mäter distansen till Sottunga i sjömil och kilometer, i timmar och minuter, verkligt och i människors hjärnor.

Uppgifterna till område 1 har samlats in av öborna, från posten och från Ålands statistik- och utredningsbyrå (ÅSUB).

1 Fast boende

På Sottunga var år 2022 113 personer mantalsskrivna, men det verkliga antal som faktiskt vistades på ön var i medeltal 92 personer eftersom 9 sjömän var borta 200 dagar/år = 600 persondagar, 10 personer jobbar i stan 200 dagar/år = 2 000 persondagar, samt 2 är på åldringsvård annorstädes och borta 365 av årets dagar.

År	Verkligt antal fastboende	Invånare räknat i persondagar
2022	92	92 x 365 dagar = 33.580

Dessa fastboende bildar 58 hushåll.

Åldrar:

Under 15 år	16%
15-64 år	49%
65 år och äldre	35%

Denna indikator har inget betygsvärde.

2 Deltidsboende

Arbetskraft utifrån: gästarbetare 20 p x 2d/år = 40 persondagar

Bemanning i högsäsong: 6 p x 60 d/år = 360 persondagar

Distansarbetare: 2 p x 200 d/år = 400 persondagar.

Summa 760 persondagar

Fritidsboende: 120 stugor med i medeltal 2,3 personer i varje = 276 p x 50 d/år

Summa 13 800 persondagar

Summa antal deltidsboende av all slag: 14 960 persondagar.

Detta bedöms heller inte med ett betyg.

3 Besökare

Övernattande: Båtar, husbilar och stuggäster = 3 200 p/år

Dagsbesökare: Mellan 50 och 100 p x 40 dagar = 3 000 p/år

FN har ett mått på turism som kallas tourist-to-local ratio för att kunna jämföra hur många turister en destination tar emot per år, per bofast. Enligt FN så har Andorra världsrekordet med 33:1. Bland städer toppar Miami statistiken med 16 besökare per bosatt, följd av Las Vegas med 10:1. Manhattan som är en ö med 1,63 miljoner bofasta har 13,5 miljoner turister = 8:1.

Med 6.200 besökare per år på en befolkning om 98 personer blir Sottungas tourist-to-local ratio 63:1, nästan dubbelt så mycket som FN:s världsrekord. Det finns öar som har många fler besökare per bofast, och öar som har färre (vilket ger en mer hållbar situation både ekonomiskt, socialt och ekologiskt.

Denna indikator får ett värde baserat på att Sottunga har ett förhållande bofasta/besökare mellan 1:50 – 1:100 vilket ger betyg 2.

4 Total folkmängd

År 2021	Personer	Person-dagar
Fastboende	92	33 580
Deltidsboende	304	14 960
Besökare	6 200	6 200
Summa	6 526	54 740

När vi dividerar summan av persondagar 54 740 med årets 365 dagar får vi fram en kalkylerad medelbefolkningsmängd på Sottunga, alltså hur många personer som i medeltal vistas på ön, nämligen 150.

Vi får betyg 3 som betyder att förhållandet mellan den officiella befolkningsmängden (antalet mantalsskrivna) inte avviker alltför mycket från den verkliga (mindre än 2:1).

5 Årstidsdynamik

Dessa personer vi har räknat ihop befinner sig inte jämnt fördelade över året på Sottunga. De flesta är här på sommaren. Ön är folktom om vintern och folkfull om sommaren. Hur stor skillnaden är ser vi i diagrammet.

En dag i juli är vi 458 personer på Sottunga som kör bil och båt, tankar, äter mat, producerar matsopor och farligt avfall, förbrukar el, går på toan, behöver kylas eller värmas, önskar trygghet, service och upplevelser, samt vill betalar.

En dag i januari är vi 92 personer.

Skillnaden i mänsklig närvaro för en dag i lågsäsong jämfört med en dag i högsäsong ligger mellan 1:4 och 1:10, vilket är en inte helt orimlig belastning på samhället och ger betyg 3.

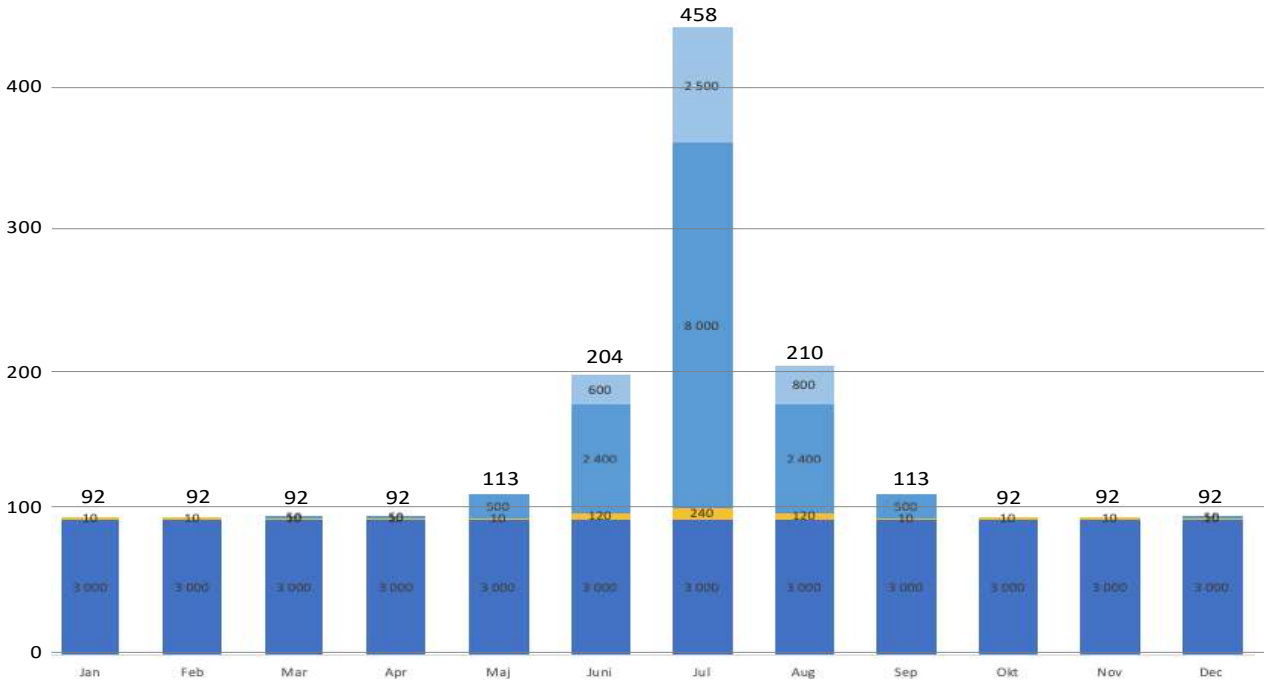

◀ Diagram som visar antal bofasta, gästarbetare, fritidsboende och besökare på Sottunga per månad.
Källa: medborgarforskning, sammanställd av Christian Pleijel

▲ Karta över sträckan Sottunga (i öster) – Långnäs färjehamn – Mariehamn.
Källa: Openseamap

6 Distans

Distansen från Sottunga till centralorten Mariehamn är 13 sjömil till Långnäs hamn, vilket tar 1 h 15 min. Sedan är det 31 km landsväg vilket tar c:a 30 min.

Sottunga hamnar enligt handboken i kategori C ”öar utanför kusten, längre ut till havs, långt från land, närmare än 12 sjömil från kusten” men snuddande nära kategori D ”öar ute till havs mer än 12 sjömil från land”.

7 Tillgänglighet

Metoden bobarhet vill bryta invanda tänkesätt och fördomar och väljer i stället att utgå från våra behov och mäta hur tillgängliga de är. Världen förändras: om vi kan köpa bra skor enkelt och billigt på nätet utan krångliga frakter och tullar, så behöver vi ingen skoaffär på Sottunga, och då är tillgängligheten till skoaffär god – den finns ju på nätet!

I en enkät till de heltids-, deltids och fritidsboende i januari 2023 har vi ställt 43 frågor om tillgänglighet. Vi har fått in 42 svar varav 18 från infödda, 24 från inflyttade. 30 av de svarande är vuxna, 11 är äldre och 1 är ung, 20 bor året runt på Sottunga, 12 är deltidsboende och 10 bor på sin fritid. Det är en bra spridning av svar och många svar, även om inte alla har svarat på alla frågor: har man inget lantbruk har man ingen uppfattning om lantbrukskonsulentens tillgänglighet.

Ett flertal av oss har kommenterat att skolan är jättebra (= bästa betyg), men det saknas elever. Andra påpekar att det finns laddare till elbil, ty de har en hemma. Åter andra menar att det inte alls är långt till lantbrukskonsulenten eftersom hen kommer till Sottunga.

Också påpekar man att restaurangen är utmärkt men finns endast finns sommartid.

Betygen är låga för bilverkstad (men alla verkar inte behöva det), tandläkare, tingsrätt, polis, tull, skattebyrå, slaktare och veterinär. Ungdomsrådgivare, simhall, ishall, sportaffär och idrottsanläggning är brister (men det finns en fin gymnastiksal i skolan). Hälsovårdare, fysioterapeut upplevs som tillgängliga, med läkare (som kommer varje månad) är det sämre. Livsmedelsbutik och kyrka får högsta betyg av nästan alla.

Sammanfattningsvis kan man säga att en fjärdedel (27 procent) av våra behov är otillgängliga och svåra att förverkliga, hälften (46procent) är problematiska men går att lösa, och en fjärdedel (procent) kan vi själva fixa utan vidare. Medelbetyget är 2.

Alko		1	15	7
Bageri	4	3	10	6
Bank	2	7	10	4
Bilprovning	9	3	11	
Bilverkstad	7	3	8	
Bokhandel	3	2	10	8
Bio	3	8	9	
Dagis	6		8	16
Elektriker	2	4	12	5
Frisör		3	12	6
Fysioterapeut	2	4	15	2
Hälsovårdare		3	9	9
Idrottsanläggning	9	2		12
ishall	10	2	2	
Jurist	6	2	9	2
Kafé	5	4	13	8
Kyrka				30
Klädaffär	7	4	10	1
Ladda elbil	9	6		6
Lantbrukskonsulent	3	3	5	5
Livsmedelsbutik		2	2	28
Lyceum	11	5	5	
Läkare	3	10	15	2
Polis	9	2	9	3
Postkontor		1	6	23

Restaurang	1	1	15	4
Rörmokare	9	5	5	
Simhall	8	2	8	
Sjukhus	7	7	6	1
Skattebyrå	8		6	3
Skoaffär	3	2	9	5
Skola klass 1-6	12		2	14
Skola klass 7-9	12		2	14
Slaktare	12		5	
Snickare	5	3	4	3
Sportaffär	14		6	
Tandläkare	11		8	1
Tanka bil och båt		2	6	17
Teater	5	3	6	6
Tingsrätt	11	8	6	
Tull	14	2	6	3
Ungdomsrådgivare	6	5	7	
Veterinär	12	5	11	

I den enkät om ”livet på Sottunga” som vi har skickat ut och fått många svar på (en tredjedel av de verkligt boende) har vi använt ”smileys” för att ge värden på olika frågor. En sur röd gubbe är inte nöjd (betyg 1), en orange gubbe tycker inte det är bra (2), en ljusgrön gubbe är nöjd (betyg 3) och en mörkgrön gubbe tycker att det är bra som det är. Tabellen visar hur många som har svarat och med vilket värde.

8 Upplevd distans

Öar upplevs mer avlägsna än vad de verkligen är. Det beror på att det är långsamt att färdas över hav, och ovanligt för de flesta.

Fastän distansen till Mariehamn bara är 13 sjömil sjöväg och 31 km landväg, tar det 90 min + 20 min + väntetid vid färjfästet 15 min. Med kollektivtrafik ökar tiden med 15-45 min beroende på hur väl bussen passar färjans ankomst och avgång.

Summa restid till Mariehamn 125 min, ungefär 2 timmar. Det egentliga avståndet är 55 km, vilket de flesta människor upplever tar tre kvarts timme att färdas med 90 km/h. Men eftersom man måste resa i 2 timmar upplevs avståndet som mer än dubbelt så långt = 110 km.

Öns upplevda avstånd är mer än dubbelt den verkliga vilket ger värde 3.

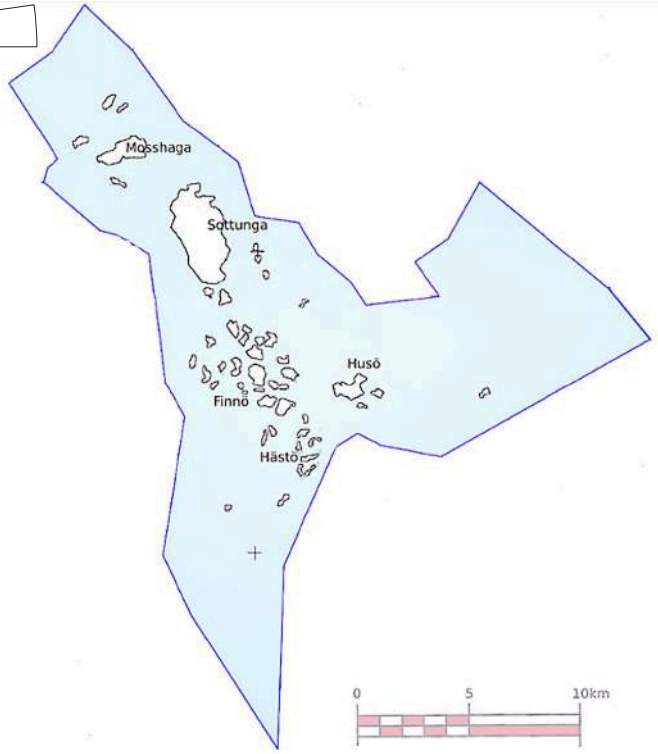

Kartan visar hur hela Sottunga med alla 342 kvadratkilometer bildar en treuddig stjärna.

OMRÅDE 2: EKOSYSTEM

Liv och livsmiljöer här i Sottunga, på land och i havet, bildar ett stort antal över- och underordnade ekosystem. En stubbe i Degermossen, en dunge blandskog på Norröjen, åkrarna på Flyet och Svalget, en tångruska i Fulvik, eller hela Södö är alla exempel på ekosystem. De byggs upp i tre nivåer, uppifrån räknat ett samhälle, i vilket det bor flera populationer av djur- och växtarter, där varje art består av individer som får ekosystemet att fungera.

Systemen innehåller både icke levande (abiotiska) delar så som öns klimat, topografi, berggrund och jordarter, samt levande (biotiska) system: växter och djur. Viktiga ekosystem på Sottunga är t ex de bördiga leråkrarna, tallskogen och de grunda lekvikarna runt Ängö. Ekosystemen bidrar till att göra ön bobar genom det som kallas ekosystemtjänster till vilka hör fotosyntesen, naturlig luftrening och cirkulationen av näringsämnen i ekosystemen.

Ekosystemtänkandet har fått oss som arbetar med bobarhet att se öns befolkning som populationer: fastboende, deltidsboende och fritidsboende, vars individer vistas på ön, använder dess resurser och är en del av samhället under olika delar av året, precis som flyttfåglar, humlor och abborrar.

Data om nyckelarter, stormar och klimatpåverkan har samlats in genom intervjuer med fiskare, jägare och naturintresserade på Sottunga, samt genom jämförelser med offentliga uppgifter om miljö, väder, växter och djurliv.

9 Land- och vattenareal

Sottunga är en skärgård med en area om 342 km^2 av vilket 314 km^2 är vatten och 28 km^2 är land (8 procent).

10 Akvatiska ekosystem

Sottunga bildar en treuddig stjärna med fjärdar som breder ut sig i nordost med Sottungfjärden som är en upp till 87 meter djup ränna, gränsande till Kumlinges myller av skär och småholmar. Längre söderut kommer Stor-Sottunga i lä av fyra större holmar innanför vilka Pillfjärden breder ut sig. Ljungö ström öppnar ett far innan Lill-Sottunga tar vid. Här går de stora färjorna mellan Åbo, Långnäs och Mariehamn och vidare ut på Västerfjärden som är en sydlig arm av Delet, den stora vattendelaren mellan Vårdö och Kumlinge i Ålands norra skärgård. Delet går ner väster om Mosshaga, heter då Norrströmmen och breder sedan ut sig som Västerfjärden med 30-40 meters djup mellan Föglö, Sottunga och LillsottungaSottunga fiskelag förvaltar 19% av kommunens vattenyta, runt om huvudön. Mosshaga vatten är privata, vattnen i Lill-Sottunga samfällda, samt äger landskapet vatten längst i öster bortom Bogskär.

Vattnen runt Sottunga liksom överallt i skärgården är övergödda som en följd av den tilltagande kväve- och fosforbelastningen.

De som fiskar säger att bestånden av sik och torsk har minskat, strömming och flundra är helt borta och abborre finns bara en kort period på sommaren. Gäddan är smått på väg tillbaka.

Vad gäller sjöfågel har alfågel, svärta och ejder minskat medan skarv, havsörn och knölsvan ökar.

Sjögräsängarna tycks må ganska bra och blåstången har kommit tillbaka. Emedan farleden utanför Sottunga hamn behöver muddras gjordes hösten 2021 en inventering av dykare. Där fanns mycket ålnate och ålgräs men inte blåstång, musslor och snäckor. Måttlig till god syremättnad ända ner til 66 m djup.

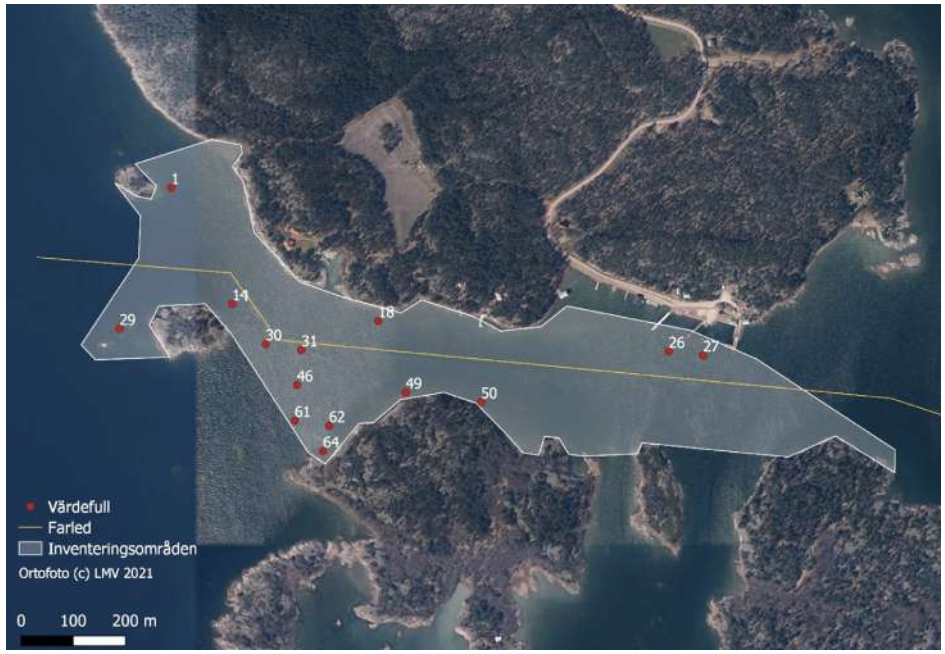

▲ Inventeringspunkter september 2021. Källa: Alleco https://alleco.fi/wp-content/uploads/2022/08/31-Sottunga-host2021SVE-171221.pdf

▲ Undervattensfoto: Ålgräsäng vid punkt 14. Alleco https://alleco.fi/wp-content/uploads/2022/08/31-Sottunga-host2021SVE-171221.pdf

Nyckelarter	Ekologisk status	Värde
Alfågel	Minskar kraftigt	1
Ejder	Minskar kraftigt	1
Knipa	Stabil	4
Vigg	Ganska stabil	3
Knölsvan	Ökar kraftigt	2
Silvertärna	Stabil	3
Mellanskarv	Ökar kraftigt	1
Svärta	Minskar	2
Havsörn	Ökar kraftigt	1
Gädda	Ökar något	2
Abborre	Endast sommartid	2
Sik	Minskar	2
Strömming	Minskar	2
Flundra	Försvunnen	1
Ålgräs	Stabil	4
Blåstång	Ökar sakta	3
Rödalg	Minskar	2
Blåmussla	Stabil	4
Gråsäl	Ökar	2
Vikare	Stabil	2

En kommentar till värdet på havsörnen: att den ökar i antal är bra tycker många biologer men så tycker inte öborna varför värdet blev 1.

Medeltal 44/20 = 2,2.

11 Landekosystem

Av Sottungas 2 800 hektar land är 154 hektar odlad mark, skogen utgör c:a 1.000 hektar och resten – dryga 1 500 hektar – är ängsmark och impediment.

	Ekologisk status	Värde
Habitat		
Ängsmark	Stabil	4
Blandad lövskog	Stabil	4
Tallskog	Stabil	4
Kärlväxter		
Hassel	Stabil	4
Ljung	Stabil	4
Gulmåra	Stabil	4
Gullviva	Minskar	2
Blodnäva	Stabil	4
Däggdjur		
Hare	Minskat	3
Åkersork	Stabil	4
Räv	Stabil	4
Rådjur	Ökar kraftigt	2
Älg	Stabil	4
Lövgroda		4
Insekter		
Nässelfjäril	Stabil	4
Ängsnätfjäril	Ökar	4
Nyckelpiga	Stabil	4
Humla	Stabil	4
Fåglar		
Lövsångare	Stabil	4
Hackspett	Stabil	4
Korp	Minskar	3
Blåmes	Stabil	4
Ladusvala	Stabil	4

Medeltal 86/23 = 3,7.

12 Stormar

Det är mycket ovanligt att dåligt väder och stormar ställer in färjor och hindrar oss på Sottunga att göra det vi vill, betyg 4.

13 Klimatförändring

Statens Meteorologiska Institut https://sv.ilmatieteenlaitos.fi/ hämtar data om Sottunga från en väderstation i Kumlinge 15 km bort och ger följande genomsnittiga temperaturer för Sottunga:

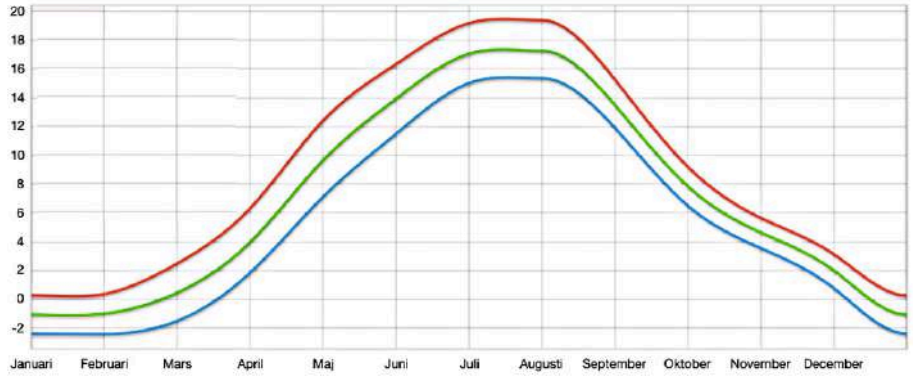

▲ Diagram. Källa: https://sv.ilmatieteenlaitos.fi

En sommardag i augusti blir det ungefär 19 grader varmt på dagen i Sottunga och 15 grader varmt på natten. En vinterdag i januari är det normalt cirka 0 grader på dagen och -2 grader på natten. På lång sikt (vilket vi definerar som en sottungabos genomsnittliga levnadsålder = 85 år) har klimatet ändrat sig enligt följande, bedömer en grupp sottungabor , där 1 är negativt = hög risk och 4 är liten påverkan = låg risk:

Uppe på ön				
Ökning av extrem värme			3	
Minskande sommarnederbörd			3	
Ökad risk för översvämningar eller höjning av havsnivån				4
Ökad risk för skogsbränder			3	
Skogens ekonomiska värde minskar			3	
Ökat energibehov för kyla				4
I kustzonen				
Havsnivåhöjning				4
Ökning av havsytans temperatur	1			
Ökning av havets surhet	1			
Migration norrut av marina arter			3	
Risker och vissa möjligheter för fiske		2		
Ökande antal marina döda zoner	1			
Ökad risk för vattenburna sjukdomar				4
Ute på havet				
Ökning av kraftiga nederbördshändelser			3	
Ökad risk för kustöversvämningar				4
Ökad skaderisk från vinterstormar				4
Minskat energibehov för uppvärmning			3	
Ökning av mångfaldiga klimatrisker			3	

Det kan vara klokt att konsultera handboken för att förstå innebörden av de olika värdena. Sammanräknat 53/18 = 2,9

OMRÅDE 3: FÄRSKVATTEN

Öns vattentillgångar är en viktig del av bobarheten. Öar är ofta vattenfattiga. Regnmolnen går runt öarna och det regn som faller rinner av bergen ut i havet. Ett för stort uttag av vatten i brunnar kan skada de begränsade grundvattenmagasinen under ön med åtföljande saltvatteninträngning, vilket tar tusentals år att reparera.

Den ojämna närvaron av människor ger stora uttag av vatten. Den mängd vatten vi använder och smutsar ner på olika vis blir samma mängd avlopp som vi skickar tillbaka till ekosystemet, efter att ha renat det så bra som möjligt.

Uppgifterna för Sottunga kommer från Finlands Meteorologiska Institut, från kommunens utvecklingsplan för vatten och avlopp som fastställdes 2017, från vår enkät "Livet på Sottunga", samt från samtal med tjänstemän och tekniker.

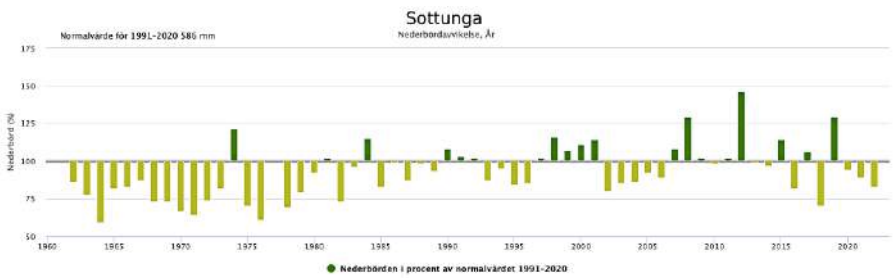

▲ Årlig nederbörd 1961-2022. Källa: https://sv.ilmatieteenlaitos.fi

14 Regn och snö

Det regnar i medeltal 486 mm per år på Sottunga. 1960-, 70-talen (när betodlingen började) var regnfattiga år, liksom början av 2000-talet. Senare år kommer nederbörden mera ojämnt med några regnfattiga år nu senast.

486 mm regn är 486/ m^2, ungefär en halv meter regn per kvadratmeter över Sottunga. Sammanlagt faller det alltså över hela Sottunga 157 miljoner kubikmeter regn under ett år, varav 13 miljoner kubikmeter hamnar på land. Det mesta vattnet rinner av de hårda bergen av amfibolit, gnejs och granit och hamnar i havet. Det är bara en mindre del som fyller på de underjordiska magasinen av sötvatten som finns inunder ön.

Sottunga är vattenfattigt, både genom att det inte regnar så mycket och genom att vattnet rinner av ön, och får betyg 1 enligt handboken i bobarhet.

15 Vattentillgångar

Vi tar upp vatten till kommunens verksamhet och fastigheter ur en brunn med ett litet reningsverk mitt i byn. Gästhamnen har egen brunn, övriga fastigheter, både för permanent- och fritidsboende, har enskilda borrade brunnar.

Det finns bevattningsgropar till jordbruket här och där.

Det finns mer än tillräckligt med färskvatten på Sottunga.

16 Vattenkvalitet

De flesta fastigheter på Sottunga har inte så bra vatten. Vattnet som tas ur den kommunala brunnen är brunfärgat och behöver filtreras mot mangan, järn. Det har en lätt smak av salt. Många bybor köper vatten i butiken för att dricka och koka kaffe.

Gästhamnens brunn ligger nära havet. Den har haft lite problem och vattnet behöver kloreras. Precis som med kommunens brunn tas prover regelbundet.

▲ Servicebyggnaden i hamnen där toaletterna spolas med sjövatten.

17 Vattenanvändning

Av det vatten som faller på Sottunga och bildar grundvatten använder vi några få liter per person och dag till att dricka och laga mat. Det mesta går till tvättmaskin och dusch vare sig det är ett permanent boende eller ett fritidsboende, samt till att vattna i trädgården. Öbor har lärt sig att snåla på vatten. På Sottunga använder vi c:a 100 l/person och dag.

Vi har tidigare räknat ut att vår ”tekniska befolkningsmängd” är 150 personer. Om vi använder 100 liter per dag går det åt 15 kubikmeter per dag, 5,5 tusen kubikmeter färskvatten per år. Då är inte jordbruket, som har eget vatten och avlopp, inräknade, men däremot besökarna som ingår i den tekniska befolkningsberäkningen.

Turistanläggningarna i hamnen har vatten från egen brunn. Till bastu, duschar och toaletter i hamnens servicebyggnad används sjövatten, vilket är unikt och föredömligt.

Användningen av färskvatten är hållbar på kort och lång sikt = 4.

18 Avloppsvatten

På huvudön och i utbyarna är våra avloppsvattensystem väl utbyggda till bostadshusen. 26 har eget vatten men är anslutna till kommunalt avlopp, 12 har både kommunalt vatten och avlopp, 10 är utanför allmänt VA varav 6 har egna minireningsverk på huvudön, i utbyarna finns egna reningsverk eller slutna system.

19 fritidshus har eget vatten och kommunalt avlopp, 27 har eget vatten och eget avlopp, övriga okänt.

De 5,5 tusen kubikmeter vatten vi använder i våra hushåll per år (indikator 17) är då lika mycket avlopp, varav den största delen är BDT (bad, disk och tvätt) = gråvatten. En mindre del är toalettavlopp (= svartvatten) som innehåller fekalier, läkemedelsrester, kväve och samt fosfor. Till det kommunala reningsverket rinner det också in stora mängder dagvatten som inte behöver renas.

I den här studien klarar vi inte att mäta och förstå allt. Vi har begränsat oss till fosfor (P) vars mängd och påverkan ofta mäts som en central faktor i miljöanalyser. Fosfor är en viktig byggsten för DNA och RNA och därför näring för växter, djur och människor.

Vi importerar fosfor till vår ö genom konstgödsel och genom mat från fastlandet som vi äter och som sedan hamnar i toan. Hur mycket fosfor importerar vi och hur mycket hamnar i havet efter att ha passerat oss?

Fosforn förekommer rikligt i animalier som mjölk, kött och fisk. Många livsmedel t ex korvar, charkvaror, bröd (även glutenfritt), ost, mjukglass, nudlar och popcorn har tillsatt fosfat.

3.350 kubikmeter avloppsvatten går in i kommunens reningsverk varje år. Ut kommer det mesta som renat avloppsvatten, som via ett dike släpps ut i havet öster om Sottunga. Mängden fosfor i det utgående vatten är 25 mg/l = 90% rening. En mindre del – 55 kubikmeter - är slam som hämtas med tankbil och körs till Mariehamns reningsverk.

Det är ett bra värde för den kommunala reningen men det är onödigt att köra dagvatten genom reningsprocessen.. Värden för de enskilda avloppen och för jordbruket är okända, så betyget stannar på 2.

▲ Satellitbild av Sottunga med anslutna kablar
Källa Google Maps

OMRÅDE 4: ENERGI

Inom bobarhetens fjärde område – energi – finns några av våra största utmaningar men även stora möjligheter.

Vår ö ligger i havet som ett foster i sin livmoder, förbunden med omvärlden genom elkablar, telelinjer och färjerutter. De är våra livsnödvändiga navelsträngar och det gäller inte minst energi där vi är beroende av yttervärlden.

Här går vi steg för steg igenom hur mycket energi vi konsumerar (indikator 19), varifrån energin kommer (20), hur mycket växthusgaser vi släpper ut (21), hur stor andel av energin som är fossilfri (22), samt andelen av energin som är förnybar (23).

Energi är en viktig del av vår bobarhet eftersom öbor gör av med 37% mer energi än vad fastlänningar gör, enligt en studie av femton små öar i Europa år 2015. Orsaken är färjetransporterna. EU är mycket uppmärksamma på det här och har startat flera program för att finansiera övergång till fossilfri energi. Det är egentligen inget radikalt, Finland ska enligt 2019 års regeringsprogram vara kolneutralt och det första fossilfria välfärdssamhället före år 2035. Det gäller också oss på Sottunga.

Att vara en energismart ö gör oss mer attraktiva för alla som tycker att vi konsumerar för mycket prylar, att den globala uppvärmningen orsakas av utsläpp från människans aktiviteter och att vi måste gå över till förnybara bränslen.

Vi har samlat uppgifter om energi genom intervjuer, från kommun och företag, landskapets trafikbyrå, Ålands Elandelslag, Marine Traffic, andra externa källor samt använt energiräknaren på Åbo Akademis Skärgårdsinstituts webbsida.

19 Energiförbrukning

Vi använder energi till våra 58 hushåll, till att röra oss på land och till sjöss, till kommunens verksamheter, samt till jordbruk, skogsbruk och fiske. Det är samma personer som förbrukar energin, ibland hemma, ibland på jobb och ibland på resa.

Fastigheter

Våra hushåll, företag och kommun importerade år 2021 sammanlagt 1 051 MWh el samt 60 m^3 eldningsolja. Vi eldade också upp 280 m^3 ved, samt använde sol-, jord-, luft- och bergvärme. Solpanelerna i hamnen producerar 5-6 kW just den tiden då de används mest, sommartid ihmanen. Summa på ett år räknar vi med 5.000 kWh. uppgifter på.

Omkring 60 procent av energin för fastigheter går till uppvärmning av huset, 20 procent går till varmvatten (dusch, disk mm) och resterande 20 procent går till hushållsel: kylskåp, tvättmaskin, belysning och andra elapparater.

Summa till våra fastigheter omräknat i kilowatt = 2 106 MWh.

Vägtrafik

På land finns 111 registrerade fordon: 1 lastbil, 1 dumper, 27 traktorer 3 skördetröskor, 3 grävmaskiner, 65 personbilar och 11 fyrhjulingar.

Beroende på ålder förbrukar bilarna olika mycket bensin eller diesel per 100 km. I Finland kör vi våra bilar 14 000 km per år. Våra bilar är i medeltal 12 år gamla. En 12 år gammal bil från 2011 drar 6,7 l/100 km, en bil från 2015 drar 5,9 l/100 km och en bil från 2018 3,8 l/100 km. Den senare är ibland eldriven eller en hybrid.

Arbetsfordonen redovisar vi under jord- och skogsbruk.

Det är svårt att beräkna den exakta energikonsumtionen för vägtrafiken men en rimlig, ungefärlig beräkning ger att våra 65 personbilar förbrukar drygt 54.600 liter bensin årligen varav en mindre del tankas och körs på Sottunga men ändå förbrukas för att vi som bor här ska kunna förflytta oss. Vägtrafikens konsumtion omräknad i kilowatt blir 475 020 kW, alltså 475 MWh.

Sjötrafik

Vi räknar med att det finns 40 mindre båtar under 20 hk och 20 större båtar över 20 hk på Sottunga samt ett stort antal besökande fritidsbåtar sommartid. Alla dessa förbrukar sammanlagt årligen 39 000 liter bensin + 3 000 liter diesel vilket motsvarar 464 100 kWh, alltså 464 MWh.

Vi färdas också med landskapets färjor mellan Sottunga och Långnäs. Vår andel av energiförbrukningen på södra linjen är 16% av ms Gudingens bunker per år, 8% av ms Skiftet, och 16% av högsäsongsfärjan ms Knipan.

Det innebär för vår del:

m/s Gudingen	129 142 liter
m/s Skiftet	64 497 liter
m/s Knipan	23 433 liter
Summa per år:	217 072 liter

Vi avrundar det till 217 m^3 ultralågsvavlig lätt brännolja vilket motsvarar 2 525 MWh.

Jordbruk, skogsbruk och bygg

Lastbilar, traktorer och arbetsfordon förbrukar c:a 10 000 liter diesel = 99,6 MWh.

Sammanräkning

Hushåll	2 209 MWh
Vägtrafik	475 MWh
Privat sjötrafik	464 MWh
Färjor	2 525 MWh
Jordbruk, skogsbruk och bygg	100 MWh
Summa	5 773 MWh
Befolkningstal	150
Per person (156)	38 487 kWh

Den genomsnittliga totala energiförbrukning per år och person i Europa är 28.439 kWh. Det inkluderar alla energislag: el, gas, olja, ved, kol, kärnbränsle, vatten, vind och sol. På Sottunga använder vi 26.870 kWh per person och år om vi rensar för färjorna, men tyvärr finns färjorna till för oss så betyget blir 1. Vi är stora energiförbrukare.

20 Energikällor

Sottunga försörjs med två elkablar: en från Finland som kommer i land i Norrholmsviken, och en från fasta Åland/Sverige som kommer i land i Lilla Varvviken. Flytande bränslen levereras med tankbil som kommer med färjans bränsletur, det finns två bensinpumpar i gästhamnen. Mängden importerad energi är: 1 051 MWh el år 2021, olja 60 m^3, bensin 48 000 liter och diesel 13 000 liter.

Av de fastboendes 58 hushåll värms 3 med direkt el, 5 med direkt el och ved, 9 med direkt el och luftvärmepump, 4 med direkt el, luftvärmepump och ved, 8 med enbart oljepanna, 10 med oljepanna och ved, 1 med oljepanna, ved och solfångare, 6 med oljepanna och luftvärmepump, 1 med oljepanna, 1 med luftvärmepump och ved, 2 med luftvärmepump och ved, 5 med värmepump, berg eller mark, samt 1 med värmepump, mark och ved (1).

Sommarstugorna värms vanligen med ved och direkt el. Några tidigare bebodda hus har oljepanna för grundvärme året runt. Kyrkan och ungdomslokalen värms med direkt el.

Butiken värms med olja och luftvärmepump. De fyra hyreshusen värms med direktel och luftvärmepump och oljepanna och luftvärmepump. Skolan och lärarbostäderna värms med bergvärme. Brandstationen har oljepanna.

Energikälla	Enhet	Värmevärde kWh	Mängd	Summa kWh
Bensin, bilar	1 liter	8,7	15 000	130 500
Bensin, småbåtar	1 liter	11,9	39 000	464 100
Diesel, småbåtar	1 liter		3 000	30 600
Brännolja för jordbruk	1 liter	11,8	10 000	118 000
Marindiesel för färjor	1 liter	11,63	217 072	2 524 547
Eldningsolja för fastigheter	1 liter	10,02	60 000	601 200
Ved	1 m3	1 300	280	288 000
Elnätet	1 kWh	1	1 051 000	1 051 000
Vindenergi (41% av el ovan)				
Solenergi	1 kWh		Vet ej	
Jordvärme	1 kWh		Vet ej	
Luftvärmepumpar	1 kWh			260 000
Totalt				7 453 800

En stor del av energikällorna är externa (bensin och diesel), andra är lokala (vind) men exporteras, åter andra är lokala och förbrukas på Sottunga (ved, luftvärme). I enlighet med bobarhets-handboken delas inget värde ut för denna indikator.

21 Kolkällor och -sänkor

Denna indikator är den som innehåller de största motsättningarna: höga utsläpp av kol samtidigt som vi har stora kolsänkor.

Utsläpp av CO_2-ekvivalenter

Sedan 1800-talets mitt har människans utsläpp av koldioxid lett till att halterna av koldioxid i atmosfären ökat från 270 ppm (miljondelar) till 380 ppm. Parallellt med detta har jordens medeltemperatur ökat med nästan en grad. De gaser som bidrar till växthuseffekten kallas växthusgaser. De viktigaste gaserna är koldioxid (CO_2), kväveoxid (NO_2), metan (CH_4), freoner, vattenånga och ozon. Koldioxid är den volymmässigt mest förekommande. Trots att andelen metan i atmosfären är mycket mindre, så är metan en 25 gånger mer effektiv växthusgas jämfört med koldioxid. Det är därför viktigt att inkludera alla växthusgaser i en mätning av hur mycket växthusgaser vi på Sottunga producerar. Till detta används koldioxidekvivalenter (CO_2e) som lägger samman gasernas värmande effekt och anger mängden uttryckt som den mängd koldioxid som ger samma klimatpåverkan. Påverkan av till exempel 1 kg metan motsvarar klimatpåverkan av 21kg koldioxid.

Vilka värden får vi då?

Fastigheter	Förbrukning	Utsläpp
Olja	561 MWh	190 ton
El	1 051 MWh	397 ton
Ved	280 MWh	38 ton

Summa utsläpp från uppvärmningen är 625 ton CO_2e.

För vägtrafiken räknar vi med 167 g/kilometer och då blir utsläppen på Sottunga 45 ton/år.

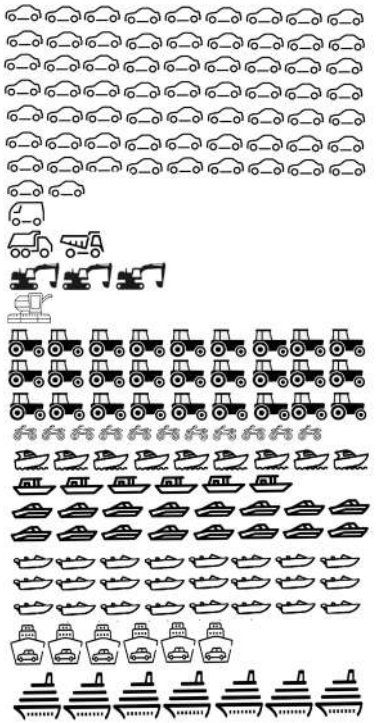

Fordon på Sottunga en dag i januari.
Tack Clare Lindstrand för idén. ►

För sjötrafiken räknar vi att små båtars utsläpp är 20 gram $C0_2$ per kWh för utbordare under 20 hk och 25 gram $C0_2$ om motorstyrkan är över 20 hk. Vi uppskattar att 2-taktarna <20 hk sammanlagt 1.300 timmar/år och >20 hk 500 timmar/år vilket ger sammanlagda utsläpp om 27 ton CO_2e.

Trafik	Förbrukning	Utsläpp
På väg	131 MWh	45 ton
Privata båtar	494,7 MWh	27 ton
Skärgårdsfärjor	2 524 MWh	806 ton

Sottunga trafikeras också av ett antal stora färjor som går på rutter mellan Åbo och Pargas, Långnäs eller Mariehamn, utan att angöra Sottunga. 47 fartyg passerar varje vecka genom Sottunga och befinner sig sammanlagt här 32 timmar per vecka. Dessa färjor som nästan alla körs på marindiesel ger upphov till följande utsläpp per år:

CO_2 42.822 ton

NO_x 713 ton

SO_x 271 ton

Partiklar 51 ton

Således nästan hundra gånger mer än vad skärgårdsfärjorna släpper ut. Dessa utsläpp registreras i fartygens ändhamn, även om de i verkligheten sker i vår luft och i våra vatten.

Kollagring

Koldioxid kan absorberas och lagras i våra ekosystem. Haven och skogarna är de viktigaste naturliga kollagren. Skogens kolsänka varierar beroende på trädslag, dikningar, hyggen, med mera, men en hektar skog i Norden som växer i genomsnitt 5 m^3 per år lagrar årligen 4 ton koldioxid i trädens stammar.

Sottungas 1 000 ha skog är således en årlig kolsänka om 4 000 ton.

Haven tar också upp koldioxid från atmosfären, i högre grad ju större avstånd från ekvatorn, men det är mycket komplicerat att beräkna effekten. Förenklat kan man säga att ytvattnet tar upp stora mängder koldioxid som sedan transporteras ner till större vattendjup och lagras. Undervattensnaturen lagrar vad som kallas ”blått kol” i havsbotten och i havslevande arter. Särskilt ålgräsängar, som kan vara hundratals eller tusentals år gamla, binder mycket kol. I vågskyddade miljöer med botten av finsediment binder de mer kol än en mogen granskog per hektar. I vågexponerade områden är ålgräsets förmåga att binda kol många gånger lägre.

Sottungas vattenarea är 315 km^2, vattenbassängens rymd är okänd. Trots den stora mängden fartyg som passerar genom vår kommun har vi alltså förmåga att lagra det kol som fartygsmaskinerna släpper ut i vår skog och i vårt hav och får betyg 4.

22 Lokal energiproduktion

På Sottunga står ett VESTAS V47 660/200 kW vindkraftverk som är 10 år gammalt och som producerar el i elnätet utan särskilt inflytande från Sottunga. Dess beräknade årsproduktion är 1.600 MWh, som är betydligt mera är årsbehovet på Sottunga.

Det finns också ett litet privat vindkraftverk på Sottunga. En panncentral är utrustad med solceller. Det finns 20 luftvärmepumpar, 1 jordvärmesystem och 4 bergvärmesystem (ett av dem med 7 bergbrunnar) beräknas ge ca 260 MWh som nettobidrag till värmebehovet (1 inmatad ger 3 kWh).

En stor del av de fastboendes uppvärmning kommer från ved, som sottungaborna traditionsenligt fäller i egen skog på vintern. Därmed tas en lokal tillgång tillvara, skogen hålls i skick och det gör vedhuggaren också.

Mängden ved är 280 m^3. 1m^3 väger c:a 300 kg och innehåller c:a 1.200 kWh vid fukthalt 20%. 280 m^3 har alltså ett energiinnehåll om c:a 360 MWh men sedan beror det på hur energin omvandlas till värme i huset, alltså vilken panna som används, samt så går en del energi ut i rök. En modern panna har en verkningsgrad om 75-85%.

Energikälla	Årlig produktion
Vindkraftverk	1 600 MWh
Värmepumpar	260 MWh
Ved	288 MWh
Summa	2 148 MWh

Av vår lokala energiförbrukning 5 417 MWh är 2 148 MWh lokalt producerad = 40%, betyg 2.

För tio år sedan planerades en vindkraftspark med ett 40-tal verk på öar och skär öster om Sottunga, en kobb-baserad vindkraftspark så att säga. Till det skulle behövts en elstation, en pir, ett lager och vägar på norra Sottunga. Byggnadstiden angavs till 3-4 år och arbetsstyrkan till 50 man som skulle behöva logi, mat och transporter. Efter byggnadsperioden skulle vindkraftsbolaget kontinuerligt ha behov av logi för 8-10 man. Av detta tänkte Sottunga kommun göra ett vindkraftscentrum genom att utnyttja byggnaderna som ett litet konferenshotell för utbildning, besök, möten och turism. Anläggningen skulle redan från början utformas för att passa bägge behov.

23 Andel förnybar energi

Förnybara energikällor är energikällor som kan förnya sig inom en mänsklig livslängd och som därför inte kommer att ta slut inom en överskådlig framtid. Hit räknas sol, vind, vatten, ved och geoenergi (berg, sjö- och luftvärme respektive -kyla).

Vi går tillbaka till tabellen från indikator 20:

Energikälla	MWh	Procent ej förnybar andel	Procent förnybar andel	Mängd förnybar energi
Bensin, bilar	475	100		0
Bensin, småbåtar	59,5	100		0
Diesel, småbåtar	30,6	100		0
Brännolja för jordbruk	118	100		0
Marindiesel för färjor	2 525	100		0
Eldningsolja för fastigheter	601	100		0
Ved	288		100	288
Elnätet, andel ej förnybar	1 051	59	620	
Elnätet, andel vindenergi	1 051		41	431
Solenergi	Vet ej		100	0
Jordvärme	Vet ej		100	0
Luftvärmepumpar	260		100	260

Summa 979 MWh förnybar energi av vår totala konsumtion 5.417 MWh är 18 procent vilket ger oss betyg 1.

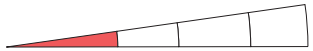

PS Två bolag söker koncession för att uppföra väldiga havsbaserade vindkraftsparker norr och söder om Åland. De kommuner som i första hand berörs är Geta, Hammarland, Saltvik, Kumlinge och Brändö. Vindkraftssatsningen förutspås ge både landskapet och alla åländska kommuner stora ekonomiska intäkter.

Nu gör OX2 och Ålandsbanken som en del av detta en förstudie av Långnäs som en knutpunkt för fossilfri energi, konstruktion, elkablar, vätgaspipeline, bränsleproduktion och distribution.

Ålandsbanken och OX2 planerar vindkraftshamn i Långnäs

Långnäs

Långnäs-satsningen Nya Åland 1 feb ▲

För Sottunga kan utvecklingen innebära att skärgården som helhet utvecklas med nya behov av kompetens. Många utomstående experter och bolag kommer att vara verksamma, dessa kan få upp ögonen för skärgården som destination och dess bobarhet.

Uppförande och drift av vindparkerna kommer att ha stora behov av tjänster och service. Alla behöver inte vara utländska högskoleingenjörer, en del kan vara ålänningar och en del av dessa kan komma att bosätta sig på Sottunga. Det kommer att behövas personer som kan jobba med avfall, bevakning, inspektioner och reparationer av blad, dykare, eltekniker, mat, hotell, logi, restaurang, kablar, rengöring och underhåll av fundament och stegar. Det kommer att behövas kranförare, inspektörer, lokalvårdare, lotsar, marinbiologer, mekaniker, monteringspersonal, målare, piloter, fiskare, sjömän, ROV-piloter, styrmän, ställningsbyggare, svetsare, ultraljudsprovare, varvsarbetare och mycket annat under mycket lång tid (25 år). Säkert kommer det att påverka det åländska utbildningssystemet så att ålänningar skaffar sig yrkeskompetenser kopplade till vindkraft.

I finska kommuner betalar turbinerna fastighetsskatt, pengar med vilka kommunerna har byggt skolor och förbättrat den kommunala servicen. T ex Korsnäs kommun lyfter 6-7 miljoner euro om året. Ålands landskapsregering vill att intäkterna fördelas jämnt över Åland.

Vad detta kommer att innebära för Sottungas bobarhet går inte att veta, men det är en positiv utveckling som drivs av behovet av förnybar energi.

OMRÅDE 5: LOKAL EKONOMI

En av fördelarna med att bo på en ö är att vi får leva i en värld som är fattbar. En ö är ett tydligt avgränsat landskap som vi kan undersöka och förstå många sidor utav. Vi kan ha koll på vår befolkning, våra ekosystem och vår infrastruktur. Vi kan någorlunda begripa hur samhället fungerar. Vi kan vara med och bestämma om vår egen framtid. En öbo är i hög grad expert på sitt eget samhälle, sin egen ö. Där kan förstås finnas förutfattade meningar och inskränkhet, precis som det gör bland experter och tjänstemän på fastlandet. Avsikten bakom metoden bobarhet är att bryta fördomar genom en bred analys av sju områden där vi nu har kommit fram till den femte: de lokala räkenskaperna.

Nils Eriksson, mjölkbonde på Sottunga

"Det var bättre förr fast det var sämre"

"Det pratas om en "levande skärgård" men vad görs egentligen för det uttrycket?"

▲ Det var bättre förr fast det var sämre. Artikel i Ålandstidningen datum 23 juni 2009.

Vi går igenom affärsekosystemet och arbetsmarknaden på Sottunga, räknar ut öns bruttolokalprodukt och hur mycket pengar vi läcker, bedömer turismens betydelse, jämför vad det kostar att leva här med vad det kostar att leva på Åland, inventerar bostadssituationen samt sätter ett betyg på vårt varumärke.

Uppgifterna har vi samlat in genom två enkäter, intervjuer med företagare och kommunledning, studier av kommunens bokslut, tidningsartiklar och statistik från ÅSUB.

24 Affärsekosystem

Ett affärsekosystem är det nätverk av företag och kunder, anställda, leverantörer, distributörer, investerare, infrastruktur och myndigheter som är inblandade i tillkomsten av en ö-produkt eller ö-tjänst.

Exempel: sockerbetsodlingen och mjölkleveranserna som startade på 1950-talet var just ett sådant affärsekosystem. Skördarna var rika tack vare öns goda och djupa jordar i gamla sjöbottnar som Flyet, Svalget och Skippersåkern. Kotätheten var hög med 1 ko/öbo. Betodling gav både betor och blast, korna gav gödsel tillbaka. Betorna med sina långa rötter klarar sig länge i torra förhållanden även om de optimalt vill ha 600 mm regn. De kan bevattnas med brytvatten. De långa varma höstarna och vårt sätt att samarbeta då betorna togs upp och lastades på betskutor var också en del av affärsekosystemet. När sockerbruket i Salo lades ner 2007 och flyttades 75 kilometer bort tog sockerbetsodlingen slut.

För fyra år sedan fick vi till ett fiffigt samarbete med tre samtidiga EU-finansierade projekt. Två gällde gästhamnen som planerades med en arkitekt, fick moderna el- och vattenanslutningar, strandbodar, en smart självbetjäningskiosk, solpaneler på hamnrestaurangens tak, ny bastu och gästtoaletter som spolas med havsvatten och har ett eget reningsverk. I det tredje projektet hjälptes vi åt att anlägga en 8 km lång vandringsled runt ön.

De tre projekten förbättrade Sottungas attraktion och förmåga som besöksmål, de gav arbete till lokala företagare och de avlastade kommunens ekonomi genom att kommunsekreteraren fick en stor del av sin lön från projekten. Det var ett välskött samarbete som nu ger avkastning. Som affärsekosystem är det fullbordat.

Så här värderar vi dagens affärsekosystem:

a	Det gemensamma varumärket: OK	3
	Gemensam kunddatabas Finns ej	1
b	Gemensamma ansträngningar att rekrytera arbetskraft: nej	1
c	Besöksnäringen tar sina varor österifrån	1
	Gemensamma uppköp: nej	1
d	Ansträngningar att få rätt infrastruktur: tunnelprojektet har avstyrts	3
e	Stödet från kommunen: utmärkt. Stöd från landskapsregeringen: svagt	2
f	Extern finansiering	2
	Diaspora: ganska välskött	3
Sum		17

Summa: (3+1+1+1+2+2+2+2+3)/9 = 1,9

25 Arbetsmöjligheter

Småföretagen är fundamentet i den åländska ekonomi. Så är det också här på Sottunga. Det finns 13 aktiva företag, alla är enmansföretag utom butiken och gästhamnen, som båda har säsongsanställd personal. Verksamheterna är jord- och skogsbruk, grävning och sprängning, murning och kakling, hudvård, frisör, postservice, grafisk form, uthyrning, värdepapper, lägerskola, ljusstöpning, mjölktransporter, bed&breakfast, butik och restaurang.

På Sottunga får man, som så ofta på öar, skapa sig sina arbetsmöjligheter själv.

Pendlingsgeografi: hälften av de arbetande invånarna i Sottunga har sin arbetsgivare inom kommunens geografiska gränser. Det vanligaste arbetspendlingsmålen är Mariehamn, dit en fjärdedel av de arbetande invånarna pendlar, och havet, där nästan en femtedel jobbar. Några pendlar också till grannkommunerna.

Sjömän	18 %
Sottunga	48 %
Mariehamn	26 %
Sverige	6 %
Grannkommunerna	2 %

Arbetsplatsförsörjningen är låg (värde 1) men ingen är arbetslös och så har det varit sedan år 2015. (värde 4). Andelen av arbetskraften som arbetar på ön är ungefär hälften (värde 2) och det finns flera branscher (värde 3).

När konsultfirman Price Waterhouse Cooper (PWC) på uppdrag av landskapsregeringen gjorde sin utredning om Sottungas ekonomi år 2016, var arbetslösheten här 0 procent, på Åland 3,4, i finska glesbygdskommuner 16,4 och i svensk glesbygd 11. När vi följer upp detta år 2022 är arbetslösheten på Sottunga fortfarande 0 procent men den har stigit på Åland, i Finland och i Sverige.

Summa (1+4+2+3)/4 = 2,5.

26 Lokal omsättning

Nu mäter vi ön med pengar som mått. I Finland, på Åland, är värdet av alla producerade varor och tjänster under ett år dess bruttonationalprodukt. Den kan beräknas på tre sätt: alla utgifter, all produktion, eller alla inkomster. Vi har mätt våra utgifter det vill säga den totala mängden pengar som vi använder för köp av varor och tjänster och skiljer på om vi spenderar pengarna på Sottunga eller annorstädes.

Med hjälp av en enkät till våra hushåll i januari 2023 har vi kunnat räknat ihop våra sammanlagda utgifter:

	Spenderas på Sottunga	Spenderas annorstädes
Livsmedel	269 451	106 471
Alkohol tobak	5 862	26 452
Kläder o skor	0	56 136
Bostad o VA	280 886	351 480
Möbler inventarier	4 323	36 219
Hälso- sjukvård	9 197	86 337
Transporter	52 966	187 734
Tele & IT	32 211	32 832
Fritid resor kultur	9 684	141 116
Utbildning	207	10 606
Hotell restaurang	20 936	40 927
Övrigt	107 911	418 574
Summa	793 635	1 494 883

Sammanlagt har vi utgifter på 2 288 518 euro per år, det vill säga ungefär 2,3 miljoner. Det tror vi är en korrekt ekonomisk ögonblicksbild av vår ekonomi. Ett hushåll omsätter 39 475€, per person är vår BNP 23 352 euro. På Åland är BNP per capita 30 400 euro (år 2022). Finland och Sverige ligger c:a 10 000 euro högre per capita, vi ligger mittemellan Bulgariens (21.800 euro) och Greklands (27.800 euro).

Vårt relativt låga värde beror på att vi dels är en åldrad befolkning med få förvärvsarbetande. Dels har en inflyttad del av befolkning som ännu inte ger avtryck i ekonomin.

Vi ligger mer än 10% under riksgenomsnittet.

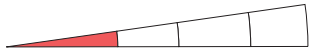

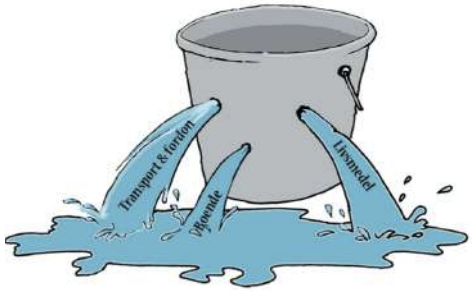

27 Utgiftsläckage

I tabellen för indikator 26 ser vi att av våra disponibla inkomster konsumerar vi för 800 000 euro hemma på ön medan 1,5 miljon euro läcker till Åland, fastlandet, Sverige eller annorstädes.

De stora utgiftsläckorna gäller bostäder (det kan vara lån till banker i stan, el, reparationer), transporter (inköp och underhåll av fordon), fritid, resor och kultur, men vi är mycket lojala med vår lokala butik: över 70% av matinköpen sker här, på Sottunga.

28 Turismens påverkan

Turistnäringen består av en välskött marina och en trevlig restaurang i anslutning till hamnen/marinan (goda omdömen på sociala media, Trivago och VisitAland). En icke aktiv stugby med 10 stugor finns, som tar emot gäster men som inte marknadsförs. Därtill enstaka uthyrningsstugor på huvudön och i utbyarna.

Turismen bildar ett svagt ekosystem där den största del av inköpen liksom personalen importeras, men det är en välskött näring som utgör en balanserad, måttfull del av öns näringsliv (mindre än 40% av näringslivets omsättning = 4).

29 Levnadskostnader

Är det dyrare att leva på Sottunga än att leva i Mariehamn? Det kan vara mycket negativt för bobarheten om hyrorna är högre, de långa resorna kostar mer bensin och tid än för en fastlänning, och om maten är dyrare.

Vi har jämfört priserna på 15 dagligvaror i sju skärgårdsbutiker (Föglö, Kumlinge, Sottunga och Kökar) med priset på exakt samma varor i tre matvarubutiker i Mariehamn under en och samma vecka, 17-23 oktober 2022.

Utgångsvärdet har varit att matpriserna i Finland, på Åland och i Sverige har stigit under år 2022 på grund av kriget i Ukraina, sanktionerna mot Ryssland och dåliga skördar. I Finland har på ett år kaffet blivit 39 procent dyrare, gurkan 37 procent, citronerna 34 procent, blomkålen 32 procent, mjölet 27 procent och mjölken 24 procent. Några priser – tobak, vindruvor, äpplen och potatis – har legat still. Enligt Statistikcentralen har livsmedelspriserna i medeltal stigit med 14,5 procent under det senaste året.

Byssbor på Sottunga räddar butiken och sköter själva leveranserna
Helena både kör och köper maten

Minskat antal besökare i de åländska gästhamnarna
Trots detta ändå en hyfsat bra turistsäsong
NORDIC CHAMPIONSHIPS 2022
Mat och dryck Marknadsgata Folkfest
Nordens BÄSTA Islandshästar

▲ Helena både kör och köper maten, Nya Åland 29 april 2010.

◀ Reportage från Sottunga gästhamn" Minskat antal besökare i de åländska gästhamnarna. Ålandstidning 6 augusti 2022.

På Sottunga har vi en kooperativ lanthandel. Den har ett stort sortiment med 2.900 varor i kassaregistret och tar hem allt vad kunderna önskar. Men var ligger prisnivån?

I vår undersökning var prisskillnaden mellan butikerna i staden och butikerna i skärgården i medeltal 16 procent. Det är dyrare att leva i skärgården. Den varukorg som mariehamnaren betalar 100 euro för, måste skärgårdsbon betala 116 euro för.

Det som stack ut var att sottungabutiken hade lägst priser, i medeltal 8% under de andra skärgårdsbutikerna det vill säga 8% över priserna i Mariehamn.

Föreståndaren Lotta Bäcksbacka menar att åt priserna gör man vad de kan. –"Man vill ju inte att kunderna flyttar bort." Prisskillnaden beror inte på transportkostnaderna (som butikerna kompenseras för av landskapet) utan på om det är små eller stora butiker och på affärsmannens fiffighet. Bäcksbacka säger: -"De små butikerna är viktiga för att kunna leva i skärgården. Det är inte alla som har möjlighet att ta sig till de stora butikerna. De är ett av fundamenten i bobarheten."

Butiken får betyg 3: upp till 10% högre priser än på fastlandet. Bra gjort!

30 Bostäder

Ett annat fundament är tillgången till bostäder, inte minst på Sottunga med sin ymniga inflyttning de tre senaste åren. Fyra frågor i vår enkät gällde bostäder. 30 personer svarade, av dem är hälften bofasta, hälften deltids/fritidsboende:

Finns det bostad att köpa?	5	28	5	
Är prisnivån rimlig?		6	13	19
Finns det bostad att hyra?	2	9	18	9
Är hyran skälig?		4	7	27

Det finns alltså bostad att hyra till skäligt pris med inte så många bostäder att köpa – fast det är billigt när det finns.

Betyg (2+3+3+4)/4 =

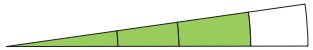

31 Varumärke

Här avses Sottungas varumärke ***som bostadsort***. Att gästhamnen får besökare är viktigt men det är en fråga om turism, kortvariga besök, inte nya bosättare.

Tryckta media	Många artiklar om inflyttning och litenhet	4
Träffar på internet	730 000	1
Befolknings-ökning	Mer än 10%	4
Publicerad forskning	Ny upplaga av Rönnlöfs bok	3
Aktiv diaspora	Kontakter med USA	2
Enkät	Två st i detta projekt	4

Summa (4+1+4+3+2+4)/4=3,3.

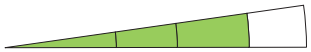

OMRÅDE 6: OFFENTLIG SERVICE

Bobarhetens sjätte område är den offentliga servicen. Vi har försökt mäta vår uppfattning om den genom ett antal frågor i vår enkät "Livet på ön" och genom att läsa ÅSUB:s undersökning *Invånarnas syn på kommunernas verksamhet och organisation* från år 2010. ÅSUB fick 1.056 svar, om det speglar befolkningens fördelning på Åland så var 4 av dem bosatta på Sottunga. Vi fick 42 svar, både av fast-, deltids- och fritidsboende på Sottunga, lika många män som kvinnor, ungefär lika många infödda som inflyttade. 16 jobbar på Sottunga, 16 har distansjobb. Dessa båda källor motsvarar alltså väl det vi kallar externa och interna kunskapskällor i det inledande avsnittet om medborgaforskning.

I ÅSUBS utredning får den kommunala servicen överlag goda betyg. Allra nöjdast är invånarna i skärgården. Ålänningarna är mycket nöjda med hur barnomsorgen för barn under skolåldern och grundskolan sköts i hemkommunen. Närheten till hemmet betonas när det gällde barnomsorg, grundskola och äldreomsorg. Verksamheter som har med infrastruktur och teknik att göra anser man bäst lämpade för samarbete mellan kommunerna. Möjligheten att påverka kommunala beslut sägs vara bättre i skärgården än i Mariehamn och på landsbygden. Styret i skärgårdens kommuner anses rättvist och jämlikt. Skärgårdsborna tycker att de beslut som fattas i hemkommunen är långsiktigt förnuftiga.

Det finns allmänt på Åland stöd för att höja kommunalskatten om alternativet är att skära ned på den kommunala servicen, samtidigt som man vill att de kommunala tjänsterna bör effektiviseras så att skatten inte höjs. Man kan tänka sig att slå ihop kommuner.

Så var det inte i skärgården där man inte ville ge upp kommunens självständighet och stödet för kommunsammanslagningar är svagt (år 2010).

En intressant fråga ur bobarhetens synvinkel var om man kan tänka sig att rekommendera vänner och bekanta att flytta till den egna hemkommunen. Medeltalet som svarade ja var 47 procent. Mariehamnarna var starkast i sin rekommendation (52 procent), tätt följda av skärgårdsborna (50 procent), medan de som bor på landsbygden inte var lika övertygade om att den egna hemkommunen är bobar (42 procent).

Detta var som sagt år 2010.

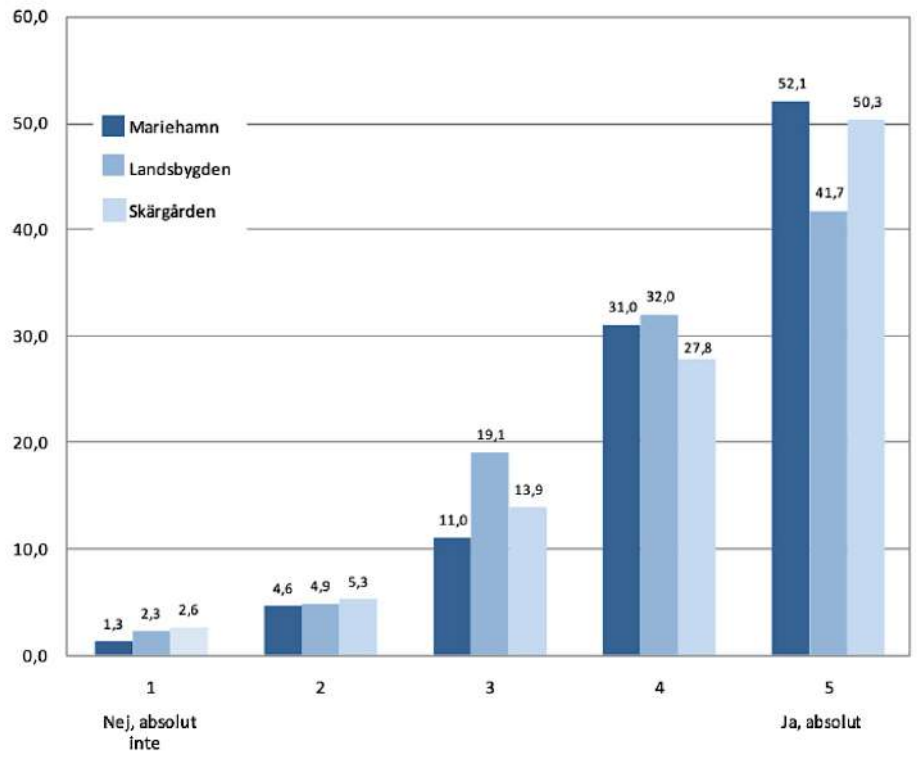

Diagram med andel som rekommenderar vänner och bekanta att flytta till hemkommunen. Källa: ÅSUB 2010 ►

32 Lokal förvaltning

Vi är en av Ålands sexton kommuner, till befolkningsantalet den minsta i Finland.

Här finns en kommunsekreterare på 100 %, en kommunal fastighetsskötare och kommunala hemvårdare. Mycket sköts i nära samarbete med omgivande kommuner, främst Kökar och Föglö.

Till att styra Sottunga åtgår 58 ordinarie och ersättare i i fullmäktige, kommunstyrelse, skolnämnd, byggnadsnämnd samt centralvalnämnd och då ska de också ha en lagenligt könsfördelning (inte mer än 60% av endera könet). Sottunga kan tävla i världsmästerskapen i närdemokrati med t ex Fugloy, som är en ö och egen kommun på Färöarna. Fugloy har ingen broförbindelse till de andra öarna, 43 invånare, ett valt kommunstyre med en borgmästare och en rådman som kallas kommunsekreterare.

Kommunen har haft bekymmer med ekonomin. I oktober 2011 rapporterade svenska Dagens Nyheter att ”Grekiskt läge” hotade Sottunga kommun, med inställda betalningar. Den finska tidningen ILTA-Sanomat trodde 2018 att Sottunga kommun skulle försvinna.

ILTA-SANOMAT KOTIMAA Nya Åland

ETUSIVU UUTISET VIIHDE URHEILU TALOUS LIFESTYLE

Suomen pienin kunta uhkaa kadota – Sottungan 92 asukasta eivät kuitenkaan ole luovuttajia

Sottungassa ei juuri ole palveluita jäljellä, mutta saarella asuu silti sinnikäs joukko ihmisiä, jotka eivät kuntaliitosta kaipaa.

▲ Ilta -Sanomat 20 oktober 2018
”Sottunga hotar att försvinna”

DAGENS NYHETER. Nyheter Sverige Världen Ekonomi Kultur

VÄRLDEN

”Grekiskt” läge hotar i åländska Sottunga

Sottunga, med sina 112 invånare Ålands och därmed Finlands minsta kommun, ligger risigt till. Inom två månader når kommunen botten i kassakistan, vilket i värsta fall kan innebära inställda betalningar till anställda och leverantörer.

Krisen, den värsta i kommunens historia, beror inte på ekonomiskt slarv utan på att utgifterna för äldrevården fördubblats medan skatteintäkterna minskar.

Krisen, den värsta i kommunens historia, beror inte på ekonomiskt slarv utan på att utgifterna för äldrevården fördubblats medan skatteintäkterna minskar.

Äldreboendet De gamlas hem på Sottunga hyser i dag fyra personer, en fördubbling av vårdbehovet jämfört med tidigare, enligt uppgifter i åländska tidningen Nya Åland. Utgifterna för äldrevården svarar för mellan 30 och 40 procent av den totala kommunbudgeten för nästa år.

Kommundirektör Christer von Essen konstaterar att pengarna tar slut ”innan året är slut”.

– Det här är den absolut största ekonomiska krisen på Sottunga, konstaterar han i samtal med tidningen.

Nu hoppas kommunen på stöd från landskapsregeringen, det självstyrande Ålands regering. Men för att få hjälp krävs motprestationer – en femårsplan med sikte på att få balans i budgeten har upprättats, innehållande en rad nedskärningar.

Men om stödet trots det uteblir, vad händer då?

– Det är en bra fråga, den kan jag inte svara på just nu. Då blir vi tvungna att ställa in betalningar, både till egna anställda och leverantörer.

▲ DN 14 oktober 2011

Ingendera har blivit verklighet men det har varit kärvt. Vår kommun fungerar tack vare stora ideella insatser och smart användning av finansieringen från tre lyckade EU-projekt.

En kommunsammanslagning har varit på tapeten länge. Landskapsregeringens utredare Siv Sandberg menar att det varken föreligger politiska, ekonomiska eller sakliga förutsättningar för att Föglö¨ , Kumlinge och Sottunga ska gå samman. Sandberg bedömer ändock att vår litenhet i kombination med ökade krav gör det allt svårare att fungera som en egen kommun varför vi på sikt kan bli nödda och tvungna till en sammanslagning.

Ur ett bobarhets-perspektiv får ändå kommunen ett högt betyg:

En egen kommun			3	
Ett eller flera aktiva och användbara bilaterala partnerskap (Kökar, Föglö)				4
Ett multilateralt partnerskap, som är till viss nytta (Företagsam skärgård			3	
Åland har en kraftfull ö-lagstiftning				4
Det finns användbara undantag från nationell lagstiftning			3	

3 + 4 + 3 + 4 + 3 = 3,4

33 Dagvård

I vår enkät svarar man att dagis (liksom skola och äldrevård) har fungerat utmärkt på Sottunga – men det finns för närvarande inga barn. Vi avstår från att ge ett värde på verksamheten.

Värde:

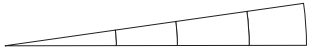

34 Skola

Sottunga skola är modern och välutrustad både vad gäller klassrum, gymnastiksal, kök, matsal och skolgård. I enkäten ”livet på Sottunga” får skolan höga betyg.

Nu i februari 2023 bor 18 barn på Sottunga, varav 17 i de nyinflyttade familjerna. 15 av dem hemundervisas eller planerar att hemundervisas vilket är möjligt på Åland där det råder läroplikt men inte skolplikt. Två skolinspektörer biträder Sottunga varav en med särskild kunskap om hemundervisning.

Kommunen budgeterar för att öppna skolan hösten 2023, något som kommunsekreterare Kennet Lundström kallar för ...”en positiv kostnad, att kunna öppna skolan igen är något som folk här ser fram emot.”

För närvarande är nio barn läropliktiga i hemundervisning och de andra sex är yngre. Ett av barnen börjar skolan i höst och tre planeras för att gå i skolan när de når läropliktig ålder.

ust nu kan vi inte ge skolan betyg.

6 Nyheter.

Sottunga budgeterar för skolöppning till hösten

Medis satsar på digital utveckling och helgkurser

Sottunga budgeterar för skolöppning til hösten, Ålandstidningen 3 januari 2023 ▲

35 Äldreomsorg

I ÅSUBs undersökning år 2010 får vården på åldrings- och servicehem och hemservicen i skärgården ett mycket gott betyg (4,3 på en 5-gradig skala).

Vi har inget eget äldreboende och kan inte ta hand om våra äldre hemma på ön om de har stora vårdbehov. Äldrevården fungerar dock bra, fast inte här på plats.

36 Hälsovård

I vår enkät anses den lokala hälsovården fungera bra. Tillgång till läkare, sjukhus och fysioterapeut får betyg 3 på vår 4-gradiga skola. Akutinsatserna får högsta betyg, liksom friskvården. Det som drar ned betygen är tandvården.

37 Avfall

Sottunga kommun är en del av kommunalförbundet Ålands Miljöservice MISE och deras senaste statistik rörande avfall från Sottunga är följande: 22 ton sopor förs från ön (8,1 ton brännbart, 4,4 ton metall, 3,6 ton papper och 5,2 ton glas), vilket gör c:a 180 kg per personekvivalent. Siffrorna innehåller inte det komposterbara avfallet, som vanligtvis omhändertas ”på tomten”. Kärl för avfallshantering finns vid butiken och i hamnen.

38 Skatter och subventioner

Mellan 2005 och 2015 var kommunens kostnadsutveckling 25 procent samtidigt som landskapsandelarna minskade med 25 procent. Läget blev bekymmersamt så som vi beskrev i indikator 32, men har nu stabiliserats.

Skattesatsen har varit oförändrad på 18 procent ett antal år.

2023 års prognos för skatter och landskapsandelar och omsorgsnämndens bedömning av vårdbehov motiverar fortsatt oförändrade skattesatser, även med tanke på att en eventuell skälig skattehöjning endast har marginell betydelse i Sottunga. Antalet invånare har också ökat de senaste åren. Med tanke på inflation och stigande priser är det inte heller fördelaktigt för befolkningen ifall skattesatserna höjs.

Nuvarande skattesatser är:

Inkomstskattesats	18%
Fastighetsskatt:	
Allmän	0
Stadigvarande bostad	0,5%
Övriga bostadsbyggnader	0,9%

Kommunens intäkter blev år 2021:

Intäkter	2021	2022
Inkomstskatt	376 000	409 000
Samfundsskatt	17 000	
Fastighetsskatt	24 000	
Landskapsandelar	294 000	198 000
Avgifter	145 000	

Läget känns stabilt och skatterna upplevs rättvisa.

OMRÅDE 7: VÄLMÅENDE MÄNNISKOR

Hållbar utveckling är som en pall med ett ekologiskt, ett ekonomiskt och ett socialt ben, som tillsammans gör samhället hållbart, och bobart..

Område 7 omfattar det sociala benet: hur vi möter de individuella, mellanmänskliga och samhälleliga behov. Ett skört och litet samhälle klarar måttlig befolkningstillväxt. Det behövs en balanserad fördelning av ålder och bakgrund för att det ska vara möjligt med en framtida utveckling. Ett väl fungerande arbetsliv, umgänge, delaktighet och integration, att man hälsar på sina grannar, en tro på de demokratiska processerna, ett rikt kulturliv och att man inte behöver låsa dörren är sådana förutsättningar som leder till att människor mår bra och känner trygghet, delaktighet och en mening med livet på vår ö.

39 Åldersfördelning

Som vi ser i tabellen har vi på Sottunga få unga och många äldre. Vi är i en övergångsperiod genom den stora inflyttningen på vår ö. De som är i yrkesverksam ålder på Sottunga har trots den stora inflyttningen av barn en hög försörjningskvot.

På Åland som helhet är medelåldern 44 år, ute i skärgården 50 år.

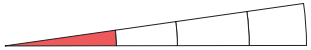

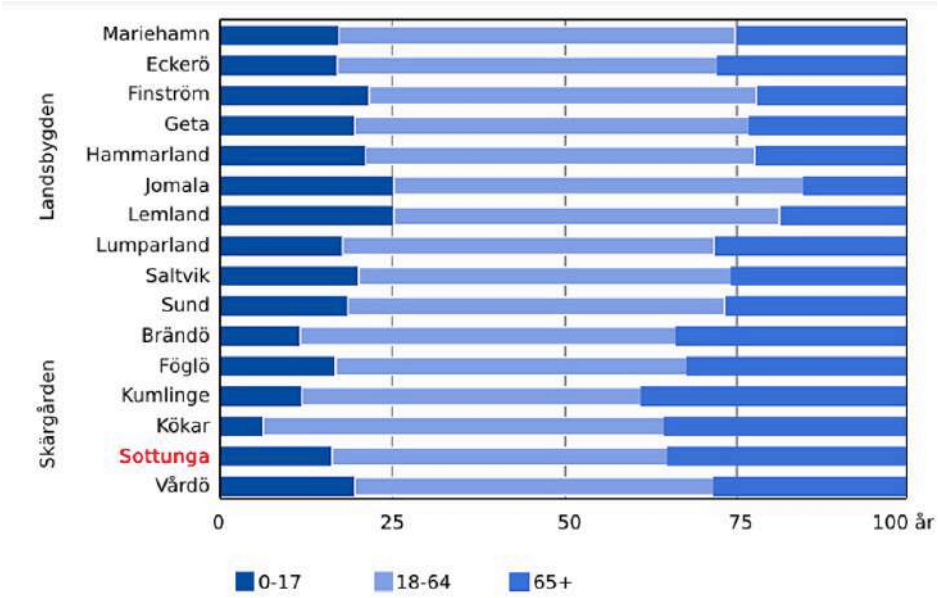

Befolkningens åldersstruktur 31.12.2021. Källa ÅSUB ►

40 God hälsa

Den förväntade livslängden på Åland enligt ÅSUB 2020 är 85,5 år för kvinnor och 80,4 år för män.

Ålänningar är jämförelsevis friska. ”De friskaste finländarna bor på Åland” skrev HBL i juni 2019, och Svenska YLE sammanfattade: ”Sett till hela landet finns nio av de tio friskaste kommunerna på Åland, med Sottunga, Lumparland och Eckerö i topp.”

Institutet för hälsa och välfärd THL har ett sjuklighetsindex med vilket de mäter sju vanliga sjukdomsgrupper enligt vilket Sottunga står i en klass helt för sig själv med fantastiska 26,5 i värde.

I vår enkät ställde vi den till synes enkla frågan: ”I allmänhet, hur skulle du säga att din hälsa är?” (Ware & Sherbourne, 1992), som används flitigt av forskare och har visat sig överensstämma väl med hälsoundersökningar gjorda i en mycket bredare skala.

Av de som svarade säger hälften att de tycker sig ha god hälsa, 15 procent tycker hälsan är mycket god, 25 procent tycker den är god, medan 5 procent tycker att deras hälsa är dålig. Som helhet mår vi alltså väldigt bra på Sottunga.

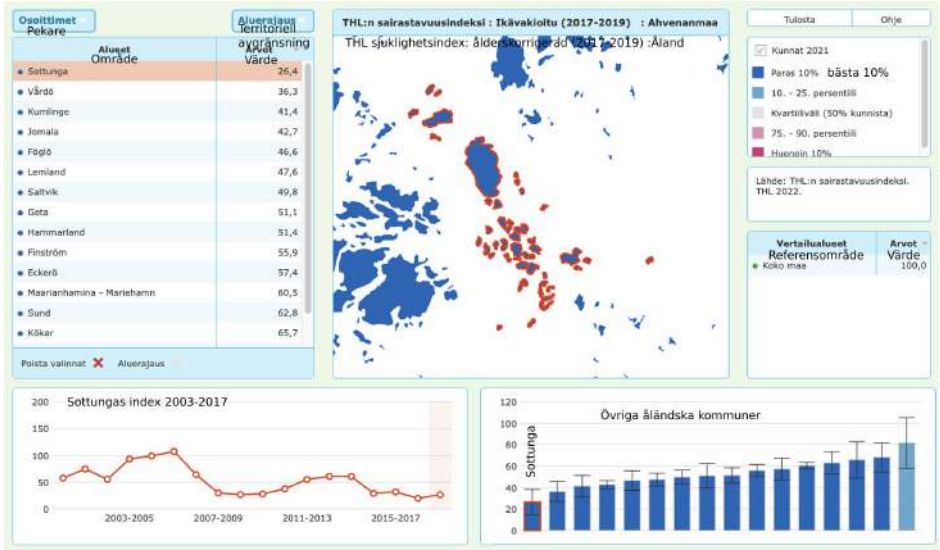

▲ Översikt sjuklighet, Källa THL Sairastavuusindeksi 2017-2021

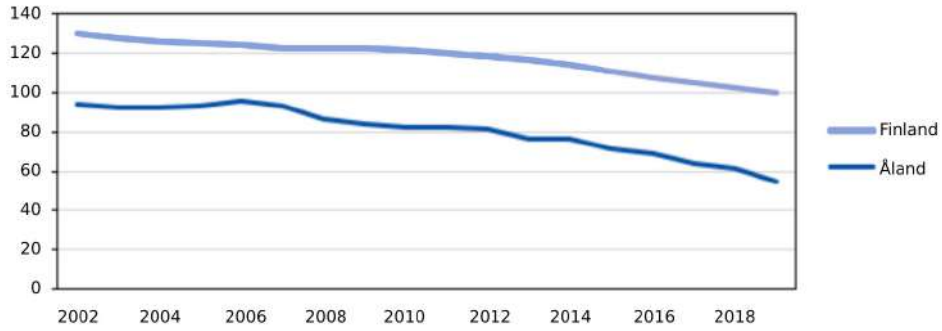

▲ Sjuklighetsindex för Åland och Finland 2002-2019. Index: Finland 2019 = 100. Källa: THL

41 Trygghet

Antalet brott på Åland minskar stadigt och är lägre än i riket. Trafikbrott är vanligast, därefter kommer egendomsbrott (stöld).

De flesta brott på Åland sker i Mariehamn, ingenstans sker så få brott som i Sottunga, nämligen 5 brott år 2021. De kan också ha skett på kryssningsfartygen som passerar oss och därför registrerats här.

I den enkät vi har gjort i januari 2022 med 40 svar känner sig 36 personer trygga och 4 ganska trygga på Sottunga, betyg en solklar 4:a.

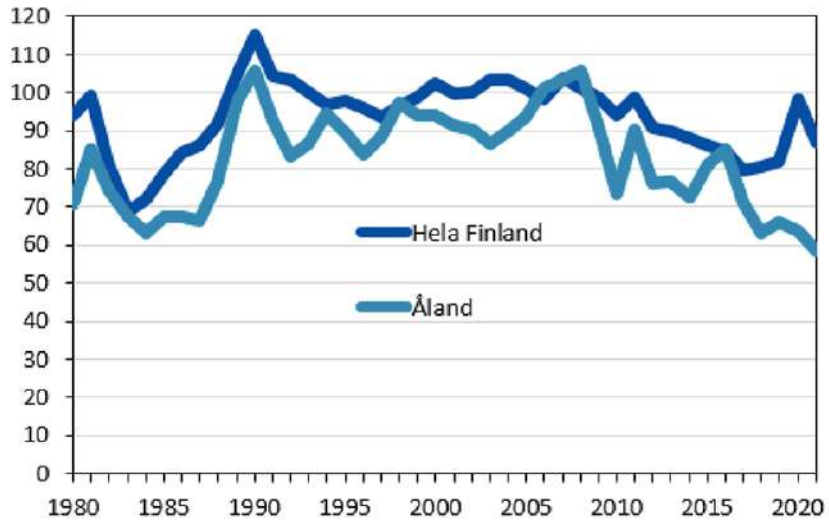

▲ Brott på Åland och i Finland 1980-2021, antal brott per tusen invånare. Källa: ÅSUB

▼ Brott per tusen invånare. Källa: ÅSUB

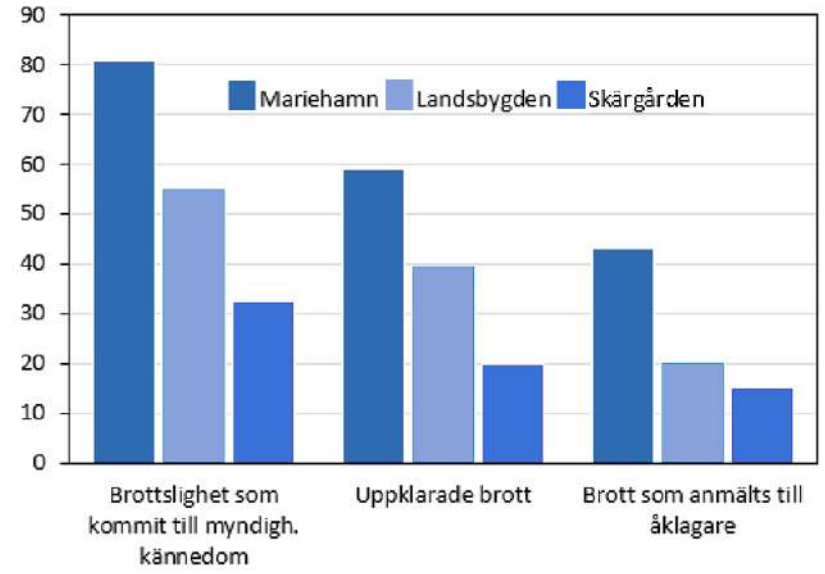

42 Delaktighet

Sottunga samhälle har vuxit mycket kraftigt de senaste tre åren. 14 vuxna har flyttat in, med 17 barn.

Kommunförbundets direktör Minna Hellström menar att: ”I motsats till sin svenska granne framstår Finland som ett reformivrigt land. Den senaste förvaltningsreformen som nådde mållinjen införde en regional nivå som innebär att Sottunga med sina 100 invånare har en långt bredare uppgiftsportfölj än vilken fastländsk kommun som helst. Reformivrigheten på Åland går i vågor och den senaste större förändringen i kommunernas uppgiftsportföljer kan härledas till reformen av kommunernas socialtjänst år 2021.”

När vi mäter lokalt genom vår enkät får integrationen medelbetyg 3 av 4: Vi är aktiva, välkomnande och inkluderande – men alla har inte lika möjligheter.

Aktiva åtgärder		7	13	7
Välkomnande		4	15	8
Aktiviteter föreningar		5	11	11
Lika möjligheter?		11	10	6
Lokala guider	2	8	15	3
Välskyltad vandring			10	21

43 Valdeltagande

Runtom hela världen minskar människors förtroende för politiska system och styren. Det ser man bl a genom att röstdeltagandet sjunker:

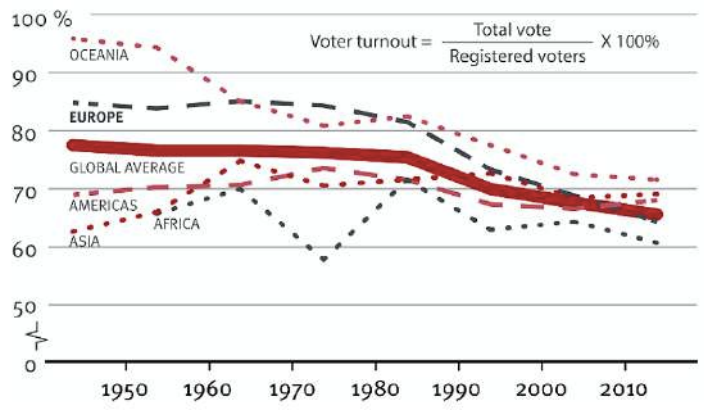

▲ Röstdeltagande 1945-2015. Källa: Voter Turnout Database

ÅSUB gjorde år 2018 en tillitsstudie som visade att ålänningar har anmärkningsvärt lågt förtroende för de politiska partierna, för landskapsregering, lagting och kommunala beslutsfattare. Med anledning av de katastrofala resultaten följdes studien upp år 2022 med en ny undersökning som omfattar förtroende, delaktighet och upplevelsen av att blomstra, och som gav något bättre värden.

I vår studie av Sottunga använder vi i hur hög grad vi röstar som ett mått på vår tillit till politiken på fyra nivåer:

Val 2019	Sottunga		Åland	
Kommun	71%	4	66%	2
Lagting	75%	4	70%	3
Riksdag	56%	2	60%	3
EU	59%	2	51%	2

Det är tydligt att här på Sottunga litar vi på vår lokala myndighet (kommunen), på landskapet och på EU, men i mindre grad på Finlands regering.

Värde: (2+3+3+2)/4 = 2,5, avrundat till 3.

44 Ökultur

För att förstå Sottungas kultur och karaktär citerar vi vad fullmäktiges ordförande Björn Rönnlöf skriver i ***Familjer och gårdar i Sottunga***, 2:a upplagan: ”Sottungabornas idoghet tar sig uttryck i arbetsamhet och envishet och i förmågan att kunna ta ut det maximala. Och idogheten är ingalunda karakteristisk endast för den jordbundna delen av befolkningen. Har någon problem i sitt arbete blir han genast hjälpt av de andra.

Varpå beror detta? Förklaringarna är många och har säkert att göra med samhällets litenhet, med tradition och uppfostran och med att man kunnat konstatera att man fått lön för mödan. Bland bidragande andra omständigheter kan följande nämnas. Alla känner alla och ingen kan förbli anonym, grupptrycket är stort. Alla är beroende av varandra och måste därför ta hänsyn. Man har en inställning att alla behövs och är eniga i de flesta frågor, många gånger kanske mera av tvång eller av fri vilja, pga Sottungas litenhet och geografiska belägenhet. Det den ena gör, gör den andra, vilket gör att man lär av varandra, samtidigt som det ger ett visst mått av storskalighet. Om någon har lyckats med någonting, försöker en annan vara ännu bättre på ett stimulerande sätt, man sätter inte krokben för varandra. Nästan alla har möjlighet att delta i beslutsfattandet och nästan alla måste delta. Det har aldrig funnits politiska partier med risk för partipolitisk splittring. Pga att bönderna har haft relativt små arealer har de sociala motsättningarna inom befolkningen varit obetydliga.”

Vackert skrivet, en fin beskrivning av Sottungas unika kultur. I bobarhet jämför vi inte öars kultur med varandra (vem kan matcha Påskön? Eller Iona i Hebriderna?) utan hur väl vi tar hand om det som är vår kultur, vårt arv:

Tas bra omhand			19	12
Lokalt museum	2	7	19	2
Bra böcker om Sottunga	4	9	14	3
Bra material på webben	2	18	7	3
Lokala guider	2	8	15	3
Välskyltad vandring			10	21

Översatt till handbokens värderingsmall får vi följande resultat:

Vi tar bra hand om våra naturliga, kulturella och historiska tillgångar	3
Vi har ett lokalt museum (eller flera) som bevarar och visar vår historia, konst, hantverk och natur	3
Det finns tillgänglig information om vår natur, kultur, sånger, språk och historia i böcker och filmer	3
Det finns tillgänglig information om öns natur, kultur, sånger, språk och historia på nätet	2
Vi har flera lokala guider	3
Det finns flera vandringsstigar med tryckta och digital kartor och beskrivningar	4

Värde (3+3+3+2+3+4)/6 = 3.

45 Befolkningstillväxt

Den tydligaste indikationen på en lyckad utveckling av ö-samhälles attraktionskraft är att befolkningen växer.

Landskapsregeringens hållbarhetsrapport för Åland 2022 konstaterar att det råder stor tillväxt i den stadsnära landsbygden på Åland, där befolkningen mellan år 1970 och år 2020 har mer än fördubblats. I skärgården har befolkningen minskat med omkring 26 procent.

Så är det inte i Sottunga, som har en befolkningstillväxt de senaste 10 åren som är över 5 procent.

Lördag 19 november 2022

ÅLAND

Över 30 hemskolare bor i dag på Sottunga

Viking Line köper stor aktiepost i Eckerö

Dags att rösta i tre församlingar

Två år efter första inflyttarna, så ser livet ut nu

Övade katastrofscenario i mörkret

Spindeln i nätet

Elavdraget hjälper med höga elräkningar

10 Reportage.

Reportage. 11

12 Reportage.

Två år efter

DEN STORA INFLYTTNINGEN TILL SOTTUNGA

– så gick det

SKAGE 2

NORRBYN

SÖDERBYN

"Det bästa är vardagen, vi är fria"

▲ Den stora inflyttningen Ålandstidningen den 19 november 2022

EFTERORD

Vad kan vi lära av den här studien, efter att ha undersökt, mätt, och utforskat bobarhetens sju områden?

(a) Kan vi lita på metoden? Är resultaten pålitliga?

(b) Täcker frågorna det som bestämmer hur bobara vi är? Vad säger oss värdena på indikatorerna?

Två frågor som under studiens gång har fått några svar, som kanske kan tjäna som underlag för fortsatta samtal, diskussioner, utredningar och beslut i kommunstyrelse och fullmäktige.

Metoden

Kan vi lita på metoden, dess frågor och dess beroende av medborgarforskning?

Studien av Sottungas bobarhet baseras till ungefär lika delar på interna kunskapskällor det vill säga samtal, intervjuer, möten, enkäter, beräkningar och sammanställningar, och på externa kunskapskällor, det vill säga officiell statistik, utredningar, tryckta skrifter och artiklar.

Uppskattningsvis halva Sottungas fasta befolkning samt delar av deltids- och fritidsbefolkningen har aktivt deltagit i och bidragit till studiens resultat. Svarsfrekvensen på enkäter har legat mellan 25 och 42 procent, en mycket hög nivå.

Studien är gjord utan tes, utan fördomar om vad som är bra och dåligt. Värderingarna är gjorda i ett lokalt perspektiv: våra främsta konkurrenter om befolkning är Mariehamn, den åländska landsbygden samt närliggande samhällen i Finland och Sverige. Vi har hållit oss till fakta. Vi samlat åsikter genom enkäter med så bra svarsfrekvens att de ger en rättvisande, samlad bild, inte vad enskilda anser.

Metoden har fungerat bra. Alla indikatorer har behandlats. Elva indikatorer av trettioåtta har fått högsta värde (4), mycket bra. Tre av dem – trygghet, hälsa och befolkningstillväxt – skulle ha fått ännu högre betyg om det varit möjligt. Femton indikatorer har näst högsta värde (3), bra. Sammanlagt 27 värden av 38, mer än 70 procent, visar på ett attraktivt, bobart samhälle.

Sju indikatorer har fått lägre betyg (2). Fyra har bedömts riktigt dåliga (1). Dessa fyra gäller åldersfördelningen, nederbörd, lokal energiproduktion och affärsekosystem.

De goda och dåliga värdena är ganska jämnt spridda över studiens alla sju områden, det är inget område som särskilt utmärker sig.

De sju områdena

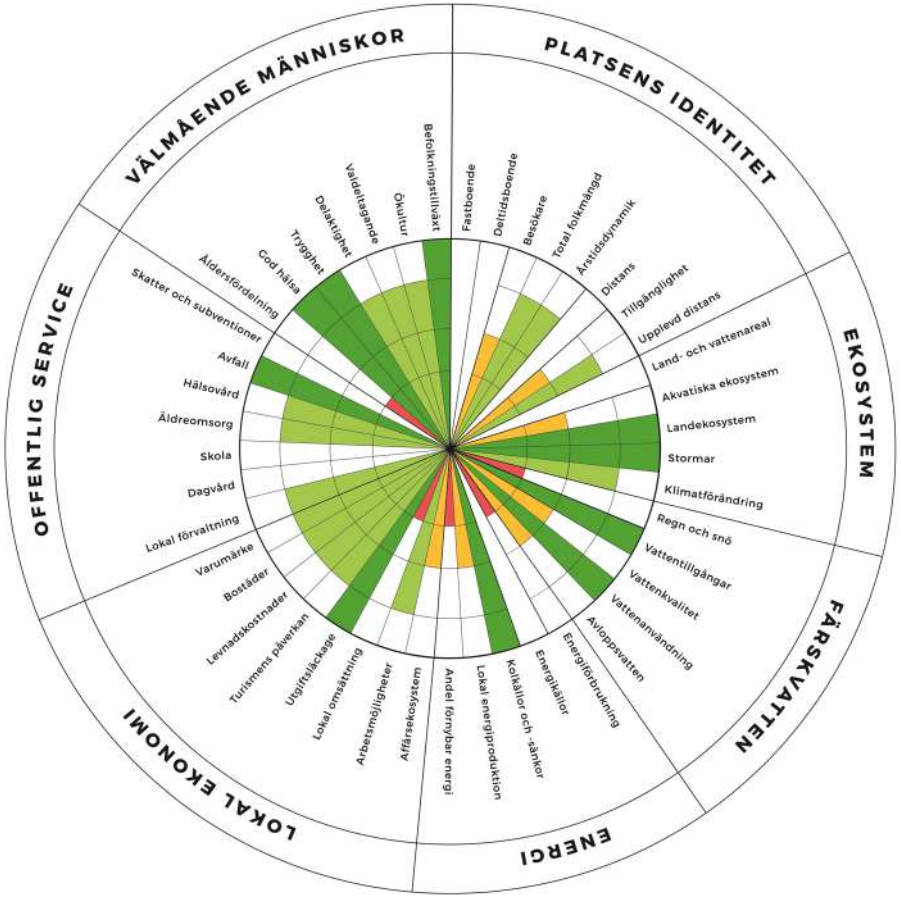

Platsens identitet

Fem av detta områdes åtta indikatorer gäller befolkning och tre avser avståndets betydelse. Tre är omätbara, fem har fått betyg bra (3) eller mindre bra (2).

Vi kan se att Sottunga har 63 besökare per varje bofast. En dag i januari vistas knappt etthundra människor här, en dag i juli nästan femhundra. Klarar vi det, långsiktigt?

Betyget på vår tillgänglighet är lågt, en tvåa. Vi är en otillgänglig plats. Det tycks behövas både utveckling och förändringar men vi har också *sluppit* förändringar/försämringar så som när det åländska lagtinget strax före jul sade nej till en halv miljon euro för att göra de undersökningar som behövs för att bygga en tunnel till Föglö. Det var ett bra besked ty vi är negativa till att ta omvägen via Hastersboda, köra över Föglö och ta en andra färja innan vi skulle nå fastlandet 25 km från Mariehamn.

I en intervju med lantrådet Veronica Thörnroos i Ålandstidningen den 1 februari 2023 säger hon att ” färjan är skärgårdsbornas landsväg” och att det ”viktigaste för skärgårdsborna, och för att locka nya människor att flytta till skärgården, är att man kan lita på att transportmöjligheterna finns. Att det finns ett samhällskontrakt som säger att vi garanterar den här trafiken i sju-åtta år. Det är ingen som flyttar till skärgården om man inte vet om trafiken fungerar.” Hon har rätt, tillgänglighet och bobarhet kräver långsiktighet och stabilitet.

Avståndet från Sottunga till Mariehamn är i tid räknat drygt 1,5 timme, det ger ett lågt betyg. Hur mycket påverkar tiden som resan tar vår bobarhet? Så mycket tid behöver inte folk i Mariehamn lägga på att ta sig till jobbet eller till tandläkaren. I Finland har de som bor inne i en stad i medeltal 10-12 km till jobbet och spenderar 20-30 minuter på dagliga resor, enkel väg. De som bor utanför stadens centrum har 45-65 km till jobbet vilket tar 30-60 minuter, enkel väg.

För tio år sedan sade man att arbetsplatserna har flyttat ut från ladugården och ut ur byn. Nu när allt fler distansarbetar har en del arbetsplatser flyttat in i hemmet. Förr kopplade vi alltid ihop inflyttning med arbetsplatser, så måste det inte längre vara.

Ekosystem

De största problemen är fortsatt algblomningar, bristen på fisk och sammanbrottet i ejderstammen.

Färskvatten

Kommunen behöver ett uppdaterat och modernt reningsverk. Dagvattnet bör styras bort från vattenreningen. De enskilda brunnarna borde testa sina brunnar, det kan ske gemensamt för att få ner kostnaden.

Energi

Vår energikonsumtion är på en berömvärt låg nivå men det är även andelen förnybar energi som i stället borde vara hög, liksom andelen lokalt producerad energi. Detta skulle kunna vara ämne för ett eller flera EU-finansierade projekt. Sottunga är sedan år 2015 med i europeiska *Pact of islands*.

44 procent av energin går åt till färjetransporter vilket är högt även för en ö.

Lokal ekonomi

Om/när storskaliga vindkraftsparker byggs i Norrhavet och möjligen också söder om Åland innebär det stora utmaningar och möjligheter också för Sottunga, fast de inte byggs i våra vatten. Landskapsregeringen talar om att fastighetsskatten ska komma alla kommuner till godo. Ett mycket stort antal arbetstillfällen uppstår, både under planering (ett par år), uppbyggnad (3-8 år) och drift (5-30 år). En del av dessa kräver arbetskraft utifrån, andra är platsbundna tjänster. En del kräver hög utbildning, andra inte. Intresset för att besöka och bosätta sig i hela skärgården kommer säkert att öka och fastighetspriserna kan gå upp. Nya utbildningslinjer kan utvecklas på lycéet och högskolan med inriktning mot vindkraften.

Samhällsservice

Vi kanske inte ska ge upp vår status som självständig kommun, nu när ekonomin har stabiliserats, inflyttningen är stor och skolan åter ska öppnas. Att kunna rå sig själv har en del fördelar och ”styret i skärgårdens kommuner anses rättvist och jämlikt. Skärgårdsborna tycker att de beslut som fattas i hemkommunen är långsiktigt förnuftiga.” (ÅSUB 2010).

Kommunen har stort behov av en byggnadsinspektör, som kan delta i ansökningar (samarbeten) till extern finansiering av infrastrukturen, och som kan leda sådana projekt.

Borde kommunen ta fram en 5-10 års långsiktig strategi/plan? Vill vi ha mer inflyttning? Hur ska vi hantera hemskolningen i framtiden. Ska vi öka samarbetet med Mariehamn och andra kommuner som står inför samma möjligheter/utmaningar? Behöver vi och finns det i så fall finansiering till detta område?

Seniorboende: det har förts diskussioner flera gånger under årens lopp om att ha ett äldreboende på Sottunga, men aldrig gjorts någon egentlig utredning. Med tanke på de fåtal klienter som behövt någon form av institutionsvård så har man varje gång kommit fram att det inte lönat sig. Enda perioden det möjligen hade gått att räkna hem var för några år sen då kommunen hade 5-6 personer i vård utanför kommunen.

Men vi skulle kunna titta på möjligheten att ha ett 55+ boende eller service/seniorboende det vill säga vanliga lägenheter som är särskilt lämpade för äldre genom att de är lättillgängliga med en planlösning väl anpassad för att åldras i sitt boende, med samvaro och viss service. De inflyttade familjerna kan ha far- och morföräldrar som vill hjälpa till med barnbarnens skolning och fostran och som behöver ett boende som är lätt anpassat till friska äldre.

Det finns också efterfrågan på mer logimöjligheter sommartid.

Välmående människor

I enkäten ”livet på Sottunga” är det många, både infödda och inflyttade av alla åldrar, som ger integrationen låga betyg. Det är anmärkningsvärt eftersom ”snacket på byn” är att de inflyttade känner sig välkomna. Vi har längtat efter nya öbor i 15 år – är det något vi missar? Har vi verkligen kunnat hand om de långsiktiga behov som uppstår på grund av inflyttningen: bostäder, hyreslägenheter, jobb, företagande, skola?

Ett personligt slutord

Hittills har rapporten redovisat vad sottungaborna funnit och framfört under arbetets gång. Jag Christian Pleijel från grannön Kökar har koordinerat denna studie och sammanställt denna rapport.

Jag känner Sottunga och dess invånare ganska väl. Jag vet att ön har haft stora bekymmer med befolkningstillväxt och med den kommunala ekonomin. Sottungat har varit en del av en trend i den åländska skärgården vars befolkningar som helhet minskade med 26 procent mellan år 2017 och 2020. Landskapsandelarna har minskat samtidigt som kraven ökat på kommunala tjänster och administration.

Men Sottunga går emot trenden: befolkningen har de senaste tre åren vuxit med 14 vuxna och 18 barn, ekonomin har stabiliserats och skolan öppnar åter i höst.

Är inte en befolkningsökning om 33 procent bevis för att Sottunga är en bra och bobar plats på jorden som man inte behöver ändra så mycket på?

Förändringar kan komma oväntat och plötsligt, både bra och dåliga. Sottunga är till ytan ett stort samhälle med tåliga, arbetssamma människor, men det också litet och skört. Det finns stora utmaningar vad gäller lokal arbetsmarknad, social service, skola, butik, bostäder, integration av nyinflyttade, behov av äldreboende, vad den havsbaserade vindkraften kan innebära för Sottungas del, kommunsammanslagningar, kommunens långsiktiga ekonomi, näringsliv, jobb och tillväxt. Men möjligheterna är än större.

En expert på dynamik räknade på 1930-talet ut att humlan inte kan flyga – den är för tung och har för små vingar. I det svenska tv-programmet ”Fråga Lund” svarade en tävlande att humlan flyger för att den inte vet att den inte kan.

Det har varit roligt, svårt och intressant att få leda den här studien tillsammans med Kennet Lundström, Björn Rönnlöf och Henrik Albertsen. Tack alla sottungabor som har ställt upp och hjälpt till. Sottunga är ett fantastiskt samhälle. Visst kan humlan flyga!

Christian Pleijel

christian@pleijel.ax

+358-457-342 88 25

KÄLLOR

Allwinds Växellådsbyte på Oskar 19 maj 2019

Bladh, Jonas: *”Måste förstå att det kommer att kosta” – Lantrådet om skärgårdstrafikens framtid*, Ålandstidningen 1 februari 2023

Blix, Linda: *Den stora inflyttningen*, Ålandstidningen 19 november 2022

Blix, Linda: *Vi har intalats att man måste gå i skola*, Ålandstidningen 6 februari 2023

Europeiska kommissionen: *EDGAR - Emissions Database for Global Atmospheric Research* https://edgar.jrc.ec.europa.eu/report_2021

Forsgård, Helena: *Nybyggare med jobb Sottungas hopp,* HBL 22 oktober 201*1*

Fregert, Klas och Jonung, Lars: *Makroekonomi – Teori, politik och institutioner*, Studentlitteratur 2018

Frid, Emil och Mattsson, Henrik: *LNG som bränsle för åländska skärgårdsfärjor*, Högskolan på Åland

Hellström, Minna: Ålandstidningen *Debatt* 28 januari 2023

Högnäs, Per-Ove och Lönnroth-Sundman, Chatarina: *Kulturmiljöinventering Kökar och Sottunga*, Museibyrån vid Ålands landskapsregering 2004

Karrento, Johan: *Gör nåt åt vädret* (2012) https://www.johankarrento.com/work/gr-nt-t-vdret

Lampi, Niklas: *Turlistor i världsklass har inte stoppat avfolkningen*, Ålandstidningen 17 augusti 2012

Lundberg, Cecilia: *Framtidstro i Ålands minsta kommun*, tidskriften Skärgård nr 3-2021

Erlandsson, Karin: *Sottunga är en pigg åldring*, Nya Åland 16 oktober 2007

Lundberg, Mailin: *Det var bättre förr fast det var sämre*, Nya Åland 23 juni 2009

Alberius-Forsman, Kiki: *Helena kör och köper maten*, Nya Åland 29 april 2010a Åland *Pengarna slut på Sottunga*, 11 oktober 2011

Dahlblom, Patrik: *Ålandsbanken och OX2 planerar vindkraftshamn i Långnäs*, Nya Åland 4 februari 2023

Granlund, Fredrik: *Hon räddar butiken på Sottunga*, Ålandstidningen 10 maj 2011

Kullman, Malin: Sottunga budgeterar för skolöppning till hösten, Ålandstidningen 3 januari 2023

Mattsson, Jonas: *Svaga politiker och egen struktur försvårar beslut*, Ålandstidningen 27 februari 2021

Pact of islands, November 7 2015, www.islepact.eu

Pleijel, Christian *Energiplanering på Sottunga*, slutrapport 2015-09-17

Pleijel, Christian, Lundberg, Cecilia och Prost, Pia *Handbok i bobarhet - För livskraftiga ösamhällen*. Skärgårdsinstitutet vid Åbo Akademi. https://www.abo.fi/centret-for-livslangt-larande/siaa-bobarhet/habitability-handbook/ 2022

PWC: Sottunga kommun PM juni 2016

Rinne, Henna och Salovius-Laurén, Sonja: Åbo Akademi: *Underlag för skyddsområdesvalsanalysen med MARXAN*, Åland 2021

Rönnlöf, Björn: *Familjer och gårdar i Sottunga*, andra upplagan 2021

Ståhlman, David: VA-Plan 2018

THL sjuklighetsindex https://thl.fi/sv/web/thlfi-sv/statistik-och-data/statistik-efter-amne/sjukdomar-och-olycksfall/thl-s-sjuklighetsindex

Voter Turnout Database, www.idea.int/data-tools/data/voter-turnout

Ware J E och Sherborne C D: ***The MOS 36-item short-form health survey***. Concetual framework and item selection https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/1593914/

Karlsson, Rasmus: ***Sottungas kommunsekreterare Kennet Lundström***, radiointervju 10 min 2 sek, Ålands Radio 14 juli 2021

Ålands Radio 24 juni 2021 : ***Janne Alatalo om att driva restaurang på Sottunga*** https://alandsradio.ax/aland-idag/janne-alatalo-om-driva-restaurang-pa-sottunga

Silfverberg, Nela: ***Tillsynen av hemundervisning i Sottunga utreds***, Ålands Radio 28 december 2012

ÅSUB Rapport 2010:9 Invånarnas syn på kommunernas verksamhet och organisation

ÅSUB: Brott som kommit till myndigheternas kännedom 2020

ÅSUB: Hållbar utveckling år 2022

ÅSUB: Tillitsstudie för Åland 2022

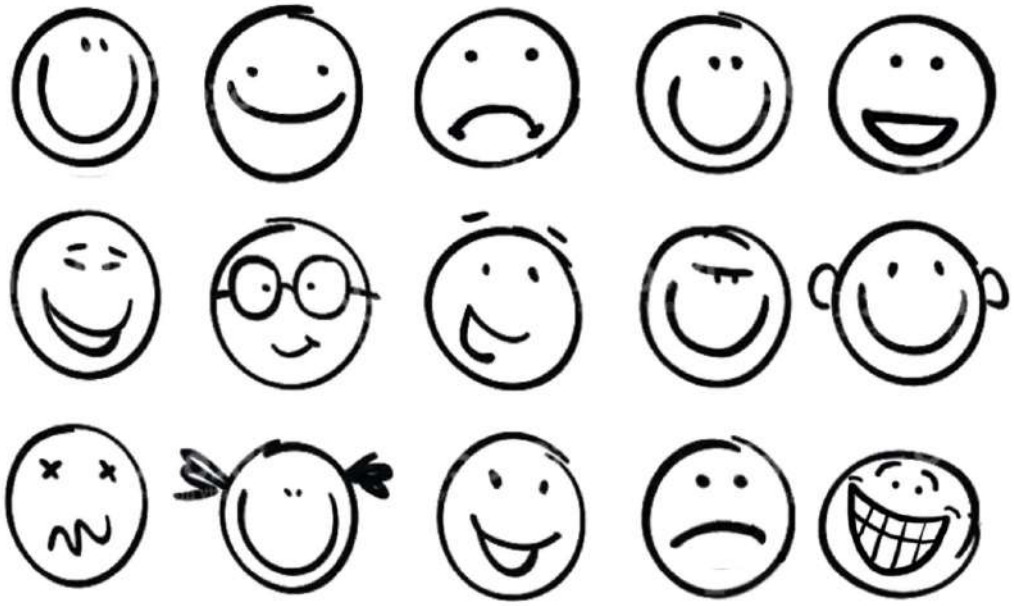

Sottunga är en kommun bildad år 1940 i landskapet Åland i Finland. Det är ett skärgårdslandskap som sträcker sig över 342 km2 vavar 28 km2 är öar, holmar och skär. Det är Finlands minsta kommun med 113 mantalsskivna varav 92 verkligen bor på ön.

Företagsam skärgård är en förening bildad år 2007 av de sex skärgårdskommunerna Brändö, Föglö, Kumlinge, Kökar, Sottunga och Vårdö. Syftet är att befrämja inflyttning, företagsetablering, råd och stöd inom näringslivet samt kompetenshöjande åtgärder. Det gör vi genom att driva projekt, samverka med myndigheter, ge företagsrådgivning och erbjuda plattformar för diskussioner.

Skärgårdsinstitutet vid Åbo Akademi grundades år 1977 för att vara ett centrum för skärgårdskunskap. Institutet koordinerar projekt relaterade till skärgårdsfrågor både regionalt, i hela Finland och i Norden. SIÅA äger metoden bobarhet som är licensierad under Creative Commons.

Leader är en finansieringsmetod för lokalt ledd utveckling som funnits inom EU sedan 1990-talet och bygger på samarbete, lokala initiativ och lokala förutsättningar. Syftet är att med stöd av invånarnas kunskap, engagemang och initiativ uppnå målsättningarna för utveckling på platsen. Lokalkraft Leader Åland bildades 2007.

Denna studie av Sottungas bobarhet har gjorts som ett medborgarforskningsprojekt under perioden juni 2022-februari 2023, på initiativ av Företagsam skärgård med finansiering från Leader Åland rf.